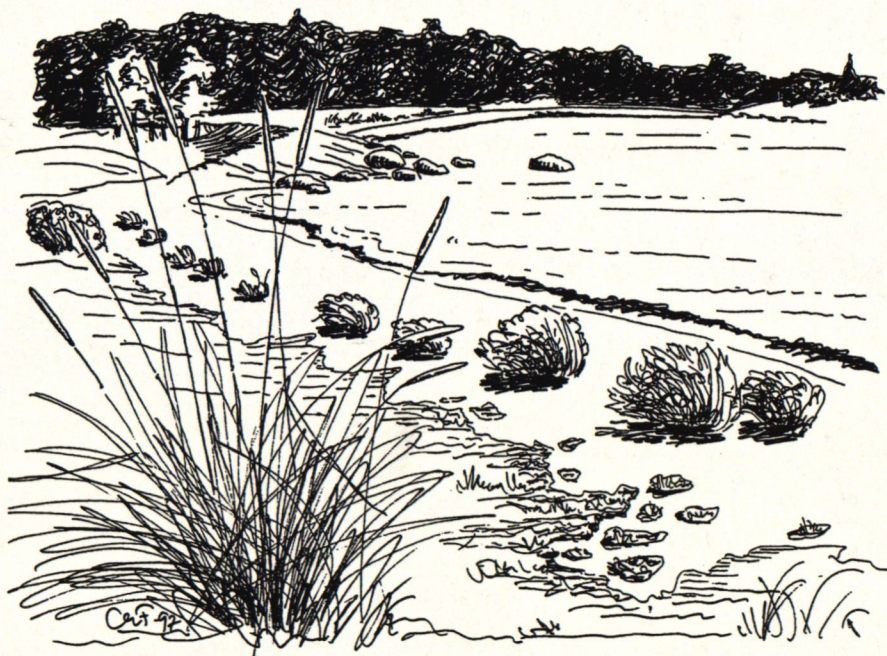

Stockholms Stads skärgårdsinnehav

En genomgång av kända naturvärden samt friluftslivsvärden

Förord

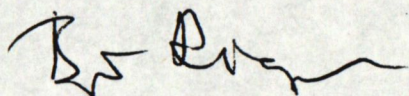
Stockholms Stad är en av de största markägarna i Stockholms skärgård. Många av de öar som staden äger har mycket höga natur- och friluftsvärden. För närvarande pågår det en diskussion om dessa markers framtid.

En samlad redovisning av natur- och friluftsvärden på de av Stockholms Stad ägda markerna i skärgården har inte funnits. Syftet med denna rapport är att få en sådan samlad redovisning. Sammanställningen har till största delen utgått från redan befintlig dokumentation, några inventeringar i fält har således inte skett.

Kristoffer Stighäll har på Länsstyrelsens uppdrag gjort sammanställningen. I uppdraget har också ingått att göra en bedömning om eventuella intressekonflikter mellan naturvården och friluftslivet.

Det är Länsstyrelsens förhoppning att denna rapport kan vara ett underlag för de diskussioner som pågår om markernas framtid.

Länsstyrelsen i april 1997

Björn Risinger
Miljövårdsdirektör

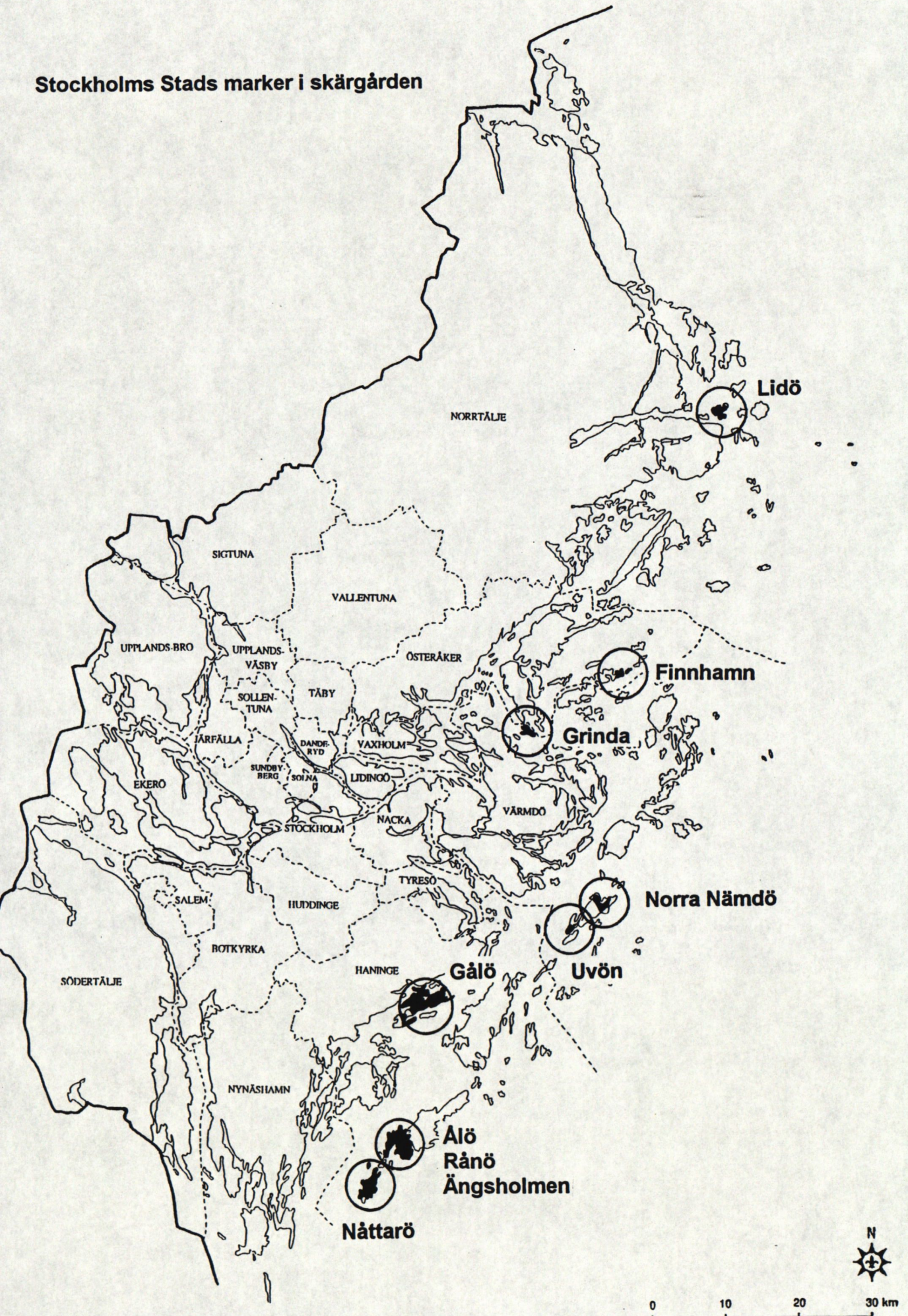
Innehållsförteckning

FÖRORD

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
ÖVERSIKTSKARTA	3
SAMMANFATTNING	5
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	6
ALLMÄNT	7
KLIMAT.....	7
AKTIONSPLAN.....	7
UNIK SKÄRGÅRD.....	7
EKOLOGISKT SÄRSKILT KÄNSLIGA OMRÅDEN.....	7
AKTUELLA ÖAR MED SÄRSKILT HÖGA NATURVÄRDEN.....	7
AKTUELLA ÖAR MED SÄRSKILT HÖGA FRILUFTSLIVSVÄRDEN.....	8
FINNHAMN	9
ALLMÄN BESKRIVNING.....	9
NATURVÄRDEN.....	10
<i>Värdeomdöme</i>	10
FRILUFTSLIVSVÄRDEN.....	10
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET.....	11
<i>Synpunkter</i>	11
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA.....	11
SAMMANFATTANDE VÄRDERING.....	12
GRINDA	13
ALLMÄN BESKRIVNING.....	13
NATURVÄRDEN.....	14
<i>Värdeomdöme</i>	14
FRILUFTSLIVSVÄRDEN.....	15
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET.....	15
<i>Synpunkter</i>	15
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA.....	15
SAMMANFATTANDE VÄRDERING.....	16
GÅLÖ	17
ALLMÄN BESKRIVNING.....	17
NATURVÄRDEN.....	18
<i>Värdeomdöme</i>	19
FRILUFTSLIVSVÄRDEN.....	20
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET.....	20
<i>Synpunkter</i>	20
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA.....	20
SAMMANFATTANDE VÄRDERING.....	21

LIDÖ	22
ALLMÄN BESKRIVNING	22
NATURVÄRDEN	24
<i>Värdeomdöme</i>	25
FRILUFTSLIVSVÄRDEN	26
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET	26
<i>Synpunkter</i>	26
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA	26
SAMMANFATTANDE VÄRDERING	27
NORRA NÄMDÖ OCH UVÖN	28
ALLMÄN BESKRIVNING	28
NATURVÄRDEN	29
<i>Värdeomdöme</i>	31
FRILUFTSLIVSVÄRDEN	31
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET	31
<i>Synpunkter</i>	31
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA	31
SAMMANFATTANDE VÄRDERING	32
NÅTTARÖ	33
ALLMÄN BESKRIVNING	33
NATURVÄRDEN	34
<i>Värdeomdöme</i>	35
FRILUFTSLIVSVÄRDEN	35
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET	36
<i>Synpunkter</i>	36
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA	36
SAMMANFATTANDE VÄRDERING	37
RÄNÖ OCH ÄNGSHOLMEN	38
ALLMÄN BESKRIVNING	38
NATURVÄRDEN	39
<i>Värdeomdöme</i>	40
FRILUFTSLIVSVÄRDEN	40
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET	40
<i>Synpunkter</i>	40
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA	40
SAMMANFATTANDE VÄRDERING	41
ÅLÖ	42
ALLMÄN BESKRIVNING	42
NATURVÄRDEN	43
<i>Värdeomdöme</i>	44
FRILUFTSLIVSVÄRDEN	45
UTVECKLING AV FRILUFTSLIVET	45
<i>Synpunkter</i>	45
BEVARANDE AV NATURVÄRDENA	45
SAMMANFATTANDE VÄRDERING	46
KÄLLFÖRTECKNING	47
LITTERATUR	47
MUNTliga KÄLLOR	48

Stockholms Stads marker i skärgården

Sammanfattning

Stockholms Stad är en stor markägare i länet. Till markinnehavaren hör några av skärgårdens större öar. Så gott som samtliga tillhör de ytterst få större öarna i skärgården som obetydligt eller inte alls exploaterats och privatiserats. Detta har gjort att öarnas naturvärden har kunnat bevaras. Det måste anses av största vikt att öarna även framöver förblir oexploaterade och att naturvärdena bevaras. Förstärkt skydd genom naturvårdslagen kan bli aktuellt i flera fall. Flera av öarna utnyttjas flitigt för friluftsliv och rekreation. Det är också av största vikt att de hålls tillgängliga för allmänheten och att friluftslivet utvecklas.

De aktuella skärgårdsinnehaven är Finnhamn, Grinda, Gålö, Lidö, Nåttarö, norra Nämdö och Uvön, Rånö och Ängsholmen samt Ålö. Flertalet av öarna är populära mål bland båtfolk och skyddade hamnar finns lite varstans. Alla öarna är lätta att ta sig till och flertalet tillhör ett område av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Vid Finnhamn respektive Nåttarö kan det ligga upp till 600 båtar per dygn i naturhamnarna.

Finnhamn och Grinda har höga naturvärden som främst är knutna till hållmarker och artrika lövskogar med gamla lövträd och skyddsvärd flora. Det gäller även Rånö som dessutom har en del sandområden med ovanlig sandflora.

Norra Gålö hyser mycket höga naturvärden knutna till det variationsrika kulturlandskapet. Särskilt värdefulla är ekhagarna, havsstrandängarna och de välhävdade öppna hagarna. Likaså är Ängsholmen (norr om Rånö) med sina grova ekar och sällsynta havsflora synnerligen skyddsvärd.

Lidö hyser avsevärda naturvärden knutna till skogen. Bland annat finns örtrika skogar och lundar med gamla lövträd. Ön har god potential att utvecklas till en av skärgårdens mest "urskogslika" öar.

Ålös storlek och variation vad gäller topografi och naturtyper gör ön mycket intressant från naturvårdssynpunkt. Här finns gammal barrskog, sumpskog, hållmarkstallskog och lundar med mycket höga naturvärden.

Delar av Nåttarö hyser mycket höga naturvärden. Dessa består framför allt av de orörda våtmarkerna och öns omfattande sandområden med särpräglad flora. De grunda kustområdena, särskilt Nåttaröfladen, är artrika och därför känsliga för störningar från båtlivet.

På norra Nämdö och Uvön finns hållarna av urkalksten som tillhör de botaniskt allra artrikaste i skärgården. Här växer en särpräglad flora med inslag av mycket ovanliga arter. Även hagmarkerna och odlingsbygden på Nämdö hyser höga värden.

Möjligheterna att kombinera natur- och friluftslivsintressena får anses som goda till mycket goda på alla öarna. Framför allt på Finnhamn, Grinda och Gålö bör friluftslivsvärdena prioriteras högt och om möjligt vidareutvecklas. Dessa öar är lättillgängliga och har stora värden för friluftslivet. På Lidö, Nämdö, Uvön, Ålö, Rånö, Ängsholmen, norra Gålö och Nåttarö bör naturvårdens intressen få ha hög prioritet.

Tillvägagångssätt

I denna studie ges en sammanfattande beskrivning av naturvärden på Finnhamn, Grinda, Gålö, Lidö, Nåttarö, Nämdö, Rånö och Ålö. Dessa värden relateras till öarnas redan kända värden för friluftslivet. Korta kommentarer ges till de utvecklingsmöjligheter som Stockholms Stad skisserat för friluftslivet. Sammanfattningsvis görs en bedömning av vilka möjligheter det finns att kombinera de två intressena, alternativt vilket av de båda som bör prioriteras.

Studien av de aktuella öarna har till stor del utgått ifrån redan befintlig dokumentation (se källförteckning). Samtliga öar har flygbildstolkats utifrån infraröda flygbilder. Därutöver har uppgifter samlats in från flera personer, vilka antingen har god lokalkännedom om något eller några av områdena eller är experter inom något ämnesområde. Alla dessa uppgiftslämnare tackas härmed (se källförteckning).

Beskrivningen av de olika öarna skiljer sig en hel del från varandra, inte minst i omfattning. Detta beror på den mycket varierande dokumentationen som finns att tillgå från de olika områdena. Så är till exempel Lidös natur och höga naturvärden väldokumenterade medan förvånansvärt lite material finns om till exempel Grinda, Finnhamn och Rånö.

I och med inventeringarna av Sörmlands och Upplands landskapsflora har några öars säregna flora uppmärksamats. Detta gäller framför allt några av den södra skärgårdens sandöar och öar med inslag av urkalksten i berggrunden. På flera av dessa har också insektsfaunan, särskilt fjärilar, studerats. Därutöver finns också en del tidigare dokumentation om några öars naturskogar (Lidö), sumpskogar och våtmarker (Nåttarö).

Allmänt

Klimat

Skärgårdens klimat erbjuder speciella förutsättningar för växtligheten. Klimatet är jämnare över årstiderna än i inlandet, även luftfuktigheten är relativt jämn. Samtidigt kan öarna vara hårt utsatta för väder och vind. Jordmånens mäktighet och näringsinnehåll är mycket varierande. Dessa förhållanden bidrar till den varierade växtlighet vi ser på många skärgårdsöar; från artfattiga och bergbundna barrskogar till rika lövlundar.

Aktionsplan

Naturvårdsverket har i sin actionsplan för biologisk mångfald (1995) prioriterat vissa skogstyper som särskilt skyddsvärda. Barrnaturskogar, ädellövskogar och skogar med inslag av ädellövträd, andra lövskogar, sumpskogar, örtgransskogar, hällmarkstallskogar samt kust- och skärgårdsskogar tillhör dessa prioriterade skogstyper.

Unik skärgård

Bara det faktum att öarna tillhör en världsunik skärgård betingar mycket höga naturvärden.

Många av de större öarna i Stockholms skärgård har exploaterats med bebyggelse, men det finns fortfarande några relativt orörda öar kvar. Flera av öarna i detta material tillhör de orörda och är av denna anledning värda att bevara.

Ekologiskt särskilt känsliga områden

Det ekologiska samspelet är i vissa naturmiljöer extra känsligt för yttre förändring, eller i vissa fall brist på förändring. Dessa förändringar eller störningar skapas ofta av människan; direkt eller indirekt.

Omfattningen av vad som kan sägas vara ekologiskt särskilt känsliga områden måste relateras till den påverkan de utsätts för. Ekologiskt särskilt känsliga områden i skärgården är främst sumpskogar, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla ädellövträd. Ofta förekommer arter som är rödlistade i landet.

Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även kulturmarker i stort kan sägas vara ekologiskt särskilt känsliga då brist på hävd starkt missgynnar dessa områden.

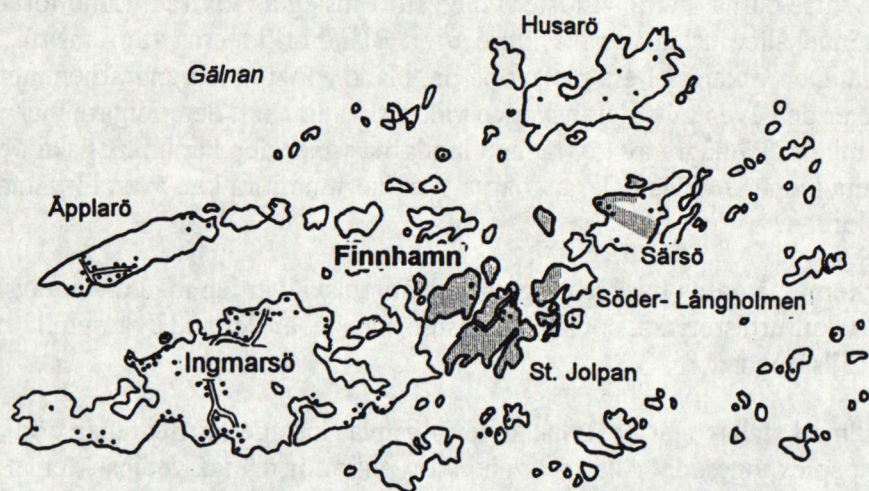
Aktuella öar med särskilt höga naturvärden

- Lidö: Naturskogar, ädellöv med mycket skyddsvärd lavflora
- Norra Nämndö och Uvön: Urkalksten, kulturlandskap, naturskog, våtmarker, skyddsvärd fauna/flora
- Nåttarö: våtmarker, sandområden, gammal skog, lundflora
- Rånö Ängsholme: Ädellöv och mycket skyddsvärd lavflora
- Ålö: urkalksten, sandfält, naturskog, lundar, skyddsvärd fauna/flora

Aktuella öar med särskilt höga friluftslivsvärden

- Finnhamn
- Grinda
- Gålö
- delar av Nåttarö och Rånö.

Finnhamn

Allmän beskrivning

Finnhamn är beläget i mellanskärgården bland de yttre öarna utanför Ljusterö, norr om Möja. Finnhamn består av två öar, Stora Jolpan och Idholmen. Stockholms Stad äger dessutom delar av Söder-Långholm, Sörsö samt Fjärdholm. Den totala landarealen uppgår till ca 170 ha och utgörs till stora delar av hållmarker.

Idholmen domineras av tre höjdparter med mellanliggande odlingsmarker. Stora Jolpan, som ligger söder om Idholmen, domineras av två höjdryggar; en i sydväst och en på öns östra del. Hållmarkerna är särskilt välutvecklade runt vandrarhemmet. I låglänt terräng finns näringsrika och kalkpåverkade jordar, som varit uppodlade under lång tid. Söder-Långholm utgörs nästan helt av hållmarker med högsta punkten drygt 20 meter över havet. Centrala delarna av Sörsö består delvis av odlingsmarker runt Ladviken och mitt på ön hållmarker med Utsiktsberget, som även det är drygt 20 meter högt. Fjärdholm slutligen är en skogsbevuxen ö utan större hållmarker.

I brynen mot dessa öppna marker finns Finnhamns lövrika och lundartade miljöer. Hassel förekommer spritt och bildar bitvis snår. På några av öarna står det även relativt gott om ekar i brynen. Den lundartade vegetationen har i stor utsträckning sitt ursprung i gamla lövängar. Idag återfinns här typiska lundväxter som spenört, vårärt och tandrot. Ädellövträden, främst ekarna i öppnare lägen, hyser en artrik lavflora.

Den i övrigt mestadels fattiga vegetationen utgörs till stor del av hållmarkstallskog. Stora ytor med trädfria hållar finns också. I lägre partier återfinns granskog, som i vissa partier är rikt lövuppblandad med inslag av lundvegetation.

Merparten av de öppnare markerna slås numera som vall, främst för att bevara landskapsbilden.

Naturvärden

Ovanligt lite dokumentation har gått att återfinna vad gäller Finnhamnöarnas natur och naturvärden. Detta är förvånande med tanke på det stora antalet besökare. Ett undantag utgör den mycket noggranna inventeringen av Säsös lavflora från 1940-talet.

Finnhamn tillhör de yttre öarna utanför Ljusterö med stort inslag av lövträd. Lundfloran i de rikare miljöerna innehåller inslag av sällsyntare arter. Bland orkidéerna återfinns till exempel svärdsyssla. Den växer på flera platser på ön, bland annat nära vandrarhemmet. På några ställen växer den även mitt i granskogen vilket skvallrar om den tidigare mer öppna och lövrika miljön. På några av lövträden i lundarna växer den karaktäristiska och i skärgården sällsynta lunglaven. De delar av öarna som har lundflora kan även förväntas hysa en rik svampflora.

De öppna ängsmarkerna på öarna har idag inga högre botaniska värden med undantag för skogsbrynen. Av kulturhistoriska, sociala och estetiska skäl är det ändå värdefullt att dessa ängsmarker hålls öppna.

Delar av öarnas hällmarkstallskogar är förhållandevis gamla. Inslaget av nedfallen död ved på de glesa och solexponerade hällarna är en viktig miljö för många vedinsekter, däribland flera ovanliga skalbaggar. Den karga miljön utgör även bra jaktmarker för berguv, som häckar i omgivningen och regelbundet påträffas på Finnhamnsöarna.

Generellt kan Finnhamns skogsmark karakteriseras som skärgårdsskog med inslag av ädellövträd. Det innebär att miljön tillhör en kategori som ska värdesättas högt i naturvårdsarbete. Finnhamns ekologiskt särskilt känsliga områden är främst skogspartier med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla lövträd.

Av det stora antalet lavar som insamlats på Säsö är särskilt två arter noterbara. Det gäller brosklavarna rännformig brosklav (*Ramalina calicaris*) samt *Ramalina elegans*. Båda dessa lever i kronorna på aspar och den förstnämnda anses som mycket hotad och tillhör de i landet rödlistade arter som påträffats på Finnhamn. Av områdets djur tillhör berguven de rödlistade.

Värdeomdöme

Finnhamn hyser höga naturvärden, vilka främst är knutna till hällmarkerna och de örtrika lövskogarna med gamla lövträd och skyddsvärd flora. Ängsmarkerna betingar måttliga naturvärden. Stora delar av öarna har även höga estetiska värden.

Friluftslivsvärden

Finnhamn är en väl använd angöringsplats för båtfolk på väg mellan Stockholm och skärgården. Öarna är sålunda mycket välbesökta och under högsäsong kan det finnas upp till 600 båtar per dygn i naturhamnarna. En mycket väl skyddad hamn är Djupfladen söder om Idholmen. Ögruppen ingår i den del av skärgården som är av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

På den mindre ön, Idholmen, finns en stugby med 32 uthyrningsstugor. Vid Mjölkvallen, på västra sidan av samma ö, finns en av öns badplatser. På Stora Jolpan ligger ett av Svenska Turistföreningens vandrarhem med ca 80 bäddar. Sommartid finns här dessutom en barnkoloni med seglarläger.

Därutöver finns det en tältplats på södra delen av Stora Jolpan. Vid Skutviken i norr ligger en gästbrygga och här hyrs även båtar ut. På nordöstra udden finns ångbåtsbryggan och nära den en handelsbod. I Jolpsundet respektive Badviken i norr finns badplatser och vid den sistnämnda även en bastu. Spritt på öarna finns ett stort antal toaletter och sopstall för besökare.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att nya annexstugor till vandrarhemmet ska byggas. Uthyrningsstugorna behöver rustas upp och fler stugor uppföras.

Man föreslår vidare en satsning på aktiviteter inom "båtspor", fiske, kanoting, äventyrs-läger och liknande.

Synpunkter

Ytterligare exploatering bör planeras noga så att öarnas variationsrikedom och naturvärden inte påverkas negativt.

Så länge båtsport i så stor omfattning som möjligt endast innefattar segling uppstår inga större konflikter med naturvårdsintressena. Däremot bör motorbåtstrafik begränsas och lokaliseras till områden som ger upphov till så begränsade störningar som möjligt.

Kanoting och fiske ger knappast upphov till några konflikter. Detsamma gäller äventyrs-läger, så länge som verksamheten inte bedrivs i de ekologiskt känsliga miljöerna eller i partier med känslig flora.

Bevarande av naturvärdena

Lövområdena med lundvegetation utgör ett naturligt successionsled i öppnare kulturmarkens igenväxning. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt vissa ingrepp i form av utglesning och borthuggning av gran och triviallövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog. Skötselalternativet bör om möjligt prioriteras.

Det bästa för de idag öppna kulturmarkerna vore naturligtvis att jordbruket åter togs i drift. Alternativt borde annan form av djurhållning eller hävdform övervägas.

De gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på öarna utgör idag livsmiljö för en artrik lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå friställda. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

Hällmarkstallskogarna borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Vegetationen på hällmarkerna tar skada av det slitage som uppstår under sommarmånadernas höga besöksstryck. Besökare bör därför i ännu högre grad än idag kanaliseras till stignätet. Vid kraftigt slitage bör man överväga att leda om vissa stigar.

Sammanfattande värdering

I första hand bör Finnhamns mycket höga friluftslivsvärden prioriteras. Friluftslivsvärdena kommer att öka om naturvärdena och miljöerna bevaras och i några fall förbättras. Strövmöjligheterna och tillgängligheten bör bestå även framöver. I för tätta och svårframkomliga skogspartier kan gran med fördel gallras bort, till förmån för lövträd och hassel.

Möjligheter att kombinera natur- och friluftslivsintressena får anses som mycket goda.

Svärdsyssla
Cephalanthera longifolia

Grinda

Allmän beskrivning

Direkt söder om Ljusterös södra spets, norr om Värmdö, återfinns ön Grinda. Ön är ca 170 hektar stor och är belägen i mellanskärgården. Merparten av ön utgörs av hållmarker och barrskog. Centralt på ön finns dessutom en del odlingsmarker. Markinnehavet inkluderar även den mindre Hästholmen, söder om huvudön.

Grinda domineras av två bergsryggar, vilka båda sträcker sig i nordväst-sydostlig riktning. Mellan dessa finns en stor vik, Källviken, i väster och innanför den kulturmarker. Den drygt 35 meter höga Klubbudden längst i sydost utgör öns högsta punkt. Den betydligt mindre Hästholmen når ansenliga 25 meter över havet. Grindas moränjordar är tydligt kalkpåverkade. Detta återspeglas i den lägre terrängens rika örtflora.

Grinda hade ett eget skärgårdsjordbruk till in på 1950-talet. Under flera år fram till 1994 fanns ett ridläger på ön och de öppna markerna betades då av hästar. Detta resulterade i att hagmarksfloran utarmades och mer högvuxna örter och gräs har nu tagit över. Efter att ridlägret upphörde och hästarna togs från ön har de gamla betesmarkerna slagits som slåttermark.

Skogen, som förutom de östra delarna har brukats försiktigt, utgörs framför allt av tallbevuxna hållmarker. Lövinslaget är påfallande stort och i flera nordsluttningar och sän-

kor dominerar gran. Vegetationen är mestadels fattig men det finns inslag av kalkgynnad lundflora. I syd- och låglänta marker finns de rikaste, kulturpräglade lundmiljöerna. Här är inslaget av hassel och ädellövträd som ek och ask relativt stort. Floran innehåller till exempel vårärt, tandrot, spenört och flera arter orkidéer. Ädellövträden i öppna lägen hyser en artrik lavflora.

Naturvärden

Ovanligt lite dokumentation har, liksom i fallet med Finnhamn, gått att återfinna vad gäller Grindas natur och naturvärden. Detta är förvånande med tanke på det stora antalet besökare.

Lundfloran i de rikare miljöerna på Grinda innehåller inslag av sällsyntare arter. Bland orkidéerna återfinns till exempel svärdsyssla. På några av lövträden i lundarna växer den i skärgården sällsynta lunglaven. De delar av öarna med lundflora kan även förväntas hysa en rik svampflora.

Med undantag av brynmiljöerna så har de öppna ängsmarkerna på Grinda idag inga högre botaniska värden. Av kulturhistoriska, sociala och estetiska skäl är det ändå värdefullt att dessa ängsmarker hålls öppna.

Delar av öarnas hållmarkstallskogar är förhållandevis gamla. Många vedinsekter, framför allt flera arter skalbaggar, är värmeälskande. Inslaget av nedfallen död ved på de glesa och solexponerade hållarna utgör en viktig miljö för dessa skalbaggar. En sådan art som påträffats på Grinda är taggbocken, som tillhör våra största långhorningar. Den förekommer på de sydvända hållarna norr om Källviken. På samma solexponerade klippside är ytterligare en värmerelikt påträffad, nämligen hasselnok. Den finns här på en av sina få lokaler i Uppland.

Den karga miljön utgör även bra jaktmarker för berguv, som häckar i omgivningen och regelbundet besöker Grinda. Även lärkfalk ses regelbundet och tillhör vissa år troligen öns häckfåglar.

Berguv, hasselnok och taggbock tillhör de rödlistade arterna som finns på Grinda. Taggbocken förekommer troligen spridd på liknande öar i skärgården men är inte vanlig någonstans.

Allmänt kan Grindas skogsmark karakteriseras som skärgårdsskog med inslag av ädellövträd. Det innebär att miljön tillhör en kategori som ska värdesättas högt i naturvårdsarbete. Öns ekologiskt särskilt känsliga områden är främst skogspartier med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla lövträd.

Värdeomdöme

Grinda hyser höga naturvärden, vilka främst är knutna till de solexponerade hållmarkerna och de örtrika lundmiljöerna. Förekomsten av de i länet sällsynta arterna, framför allt hasselnok, höjer värdet ytterligare. Ängsmarkerna betingar måttliga naturvärden. Stora delar av ön har även höga estetiska värden.

Friluftslivsvärden

Grinda är, liksom Finnhamn, en strategisk hamn för båtfolk som färdas mellan Stockholm och skärgården. Antalet dagsgäster på Grinda är mycket stort under sommaren. De två allmänna bryggorna trafikeras då med nio turer dagligen. I Hästholmssundets naturhamn kan det ligga upp emot 100 båtar.

Det finns en stugby med 27 uthyrningsstugor på södra delen av ön samt en barnkoloni. I det före detta ridlägrets lokaler är det numera pensionat och restaurang. I närheten av pensionatet finns sommartid en handelsbod. Därutöver finns tältplats, gästbåtsbrygga, badplatser, bastu, lägerbyggnader, ångbåtsbryggor, ett stort antal toaletter och sopstall.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att en ny gästbrygga bör byggas. Ett stall för betesdjur bör byggas. Semesterstugor bör byggas om och fler byggas till. Byggande av olika anläggningar för kretsloppsanpassade lösningar av sop- och latrinhanteringen samt anläggande av en demonstrationsslinga för visning av dessa anläggningar föreslås också.

Slutligen föreslår man att en satsning bör ske på aktiviteter inom båtsport, fiske, kano-ting, äventyrläger och liknande. Ett önskemål från både Stockholms Stad, hyresgästerna och gästerna på ön är att återigen ha betande djur.

Synpunkter

Ytterligare exploatering bör planeras noga så att öns naturvärden inte påverkas negativt. Så länge båtsport i så stor omfattning som möjligt endast innefattar segling uppstår inga större konflikter med naturvårdsintressena. Däremot bör motorbåtstrafik försöka begränsas och lokaliseras till områden som ger upphov till så begränsade störningar som möjligt.

Kanotning och fiske ger knappast upphov till några konflikter. Detsamma gäller äventyrläger, så länge verksamheten inte bedrivs i de ekologiskt känsliga miljöerna eller i partier med känslig flora

Bevarande av naturvärdena

Lövområdena med lundvegetation är ett naturligt successionsled när öppnare kulturmarkers växer igen. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt att man glesar ut samt hugger bort gran och trivial-lövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog. Skötselalternativet bör om möjligt prioriteras.

Det bästa för de idag öppna kulturmarkerna vore naturligtvis att jordbruket åter togs i drift. Alternativt borde delvis annan form av djurhållning än hästar eller annan hävdform övervägas.

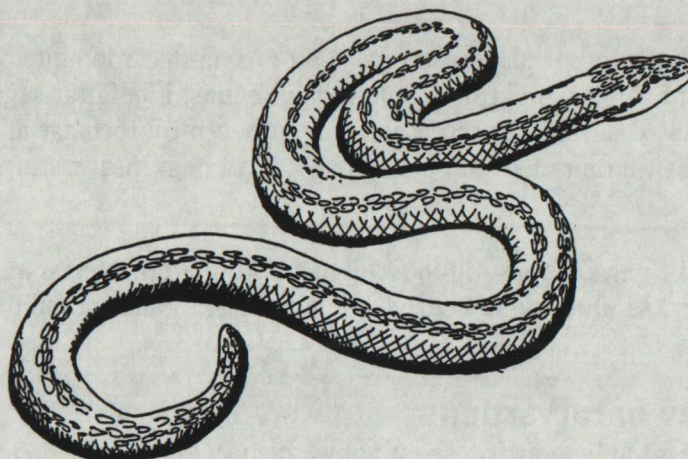
De gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på öarna utgör idag livsmiljö för en artrik lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå friställda. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

Hällmarkstallskogarna borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Vegetationen på hällmarkerna tar skada av det slitage som uppstår under sommarmånadernas höga besöksstryck. Besökare bör därför i ännu högre grad än idag kanaliseras till stignätet. Vid kraftigt slitage bör man överväga att leda om vissa stigar.

Sammanfattande värdering

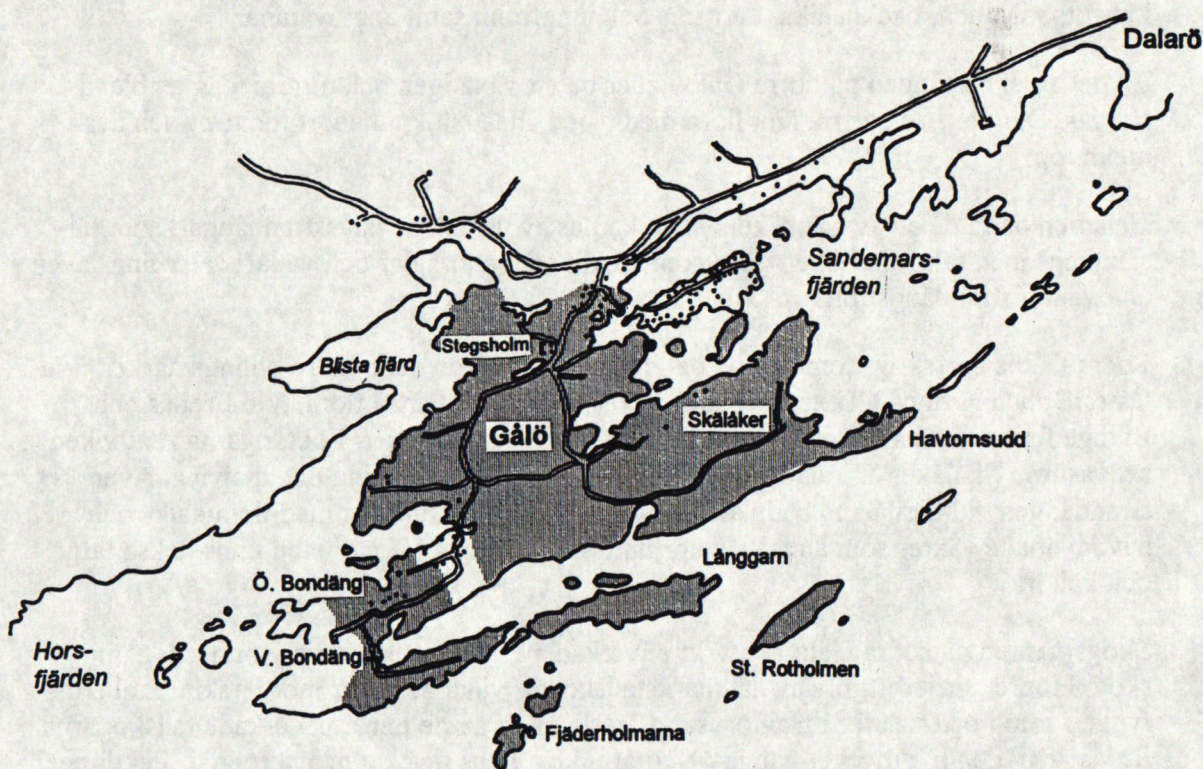
I första hand bör Grindas mycket höga friluftslivsvärden prioriteras. Friluftslivsvärdena kommer att öka om naturvärdena och miljöerna bevaras och i några fall förbättras. Strövmöjligheterna och tillgängligheten bör bestå även framöver. I för täta och svårframkomliga skogspartier kan gran med fördel gallras bort, till förmån för lövträd och hassel.

Möjligheter att kombinera natur- och friluftslivsintressena får anses som mycket goda.

Hasselsnok

Gålö

Allmän beskrivning

Gålö ligger i den inre delen av fjärden Mysingen, innanför Ornö och öster om Västerhaninge. Området, som är ca 1880 hektar, domineras av Stegsholm, ett gods med medeltida anor, och dess underlydande torp och gårdar. Halvön har idag tre levande jordbruk med betande nötkreatur. Stora delar av norra Gålö utgörs av ett tilltalande kulturlandskap i innerskärgården med en mosaik av små åkertegar, ekhagar, lundar och betade havsstrandängar. I väster gränsar området till grunda havsvikar, vilka kantas av breda vassbälten. Barrträdsbevuxna hållmarker finns på några ställen. Mindre partier med torrängsflora förekommer också.

Söder om dessa kulturmarker vidtar södra Gålös skogsbevuxna bergsryggar. Dessa har en sydväst-nordostlig sträckning och är långt utdragna. En av de mer markerade ryggar slutar i nordost med Havtornsudd. Den södra bergsryggen utgörs delvis av öarna Långgarn och Stora Rotholmen. Söder om dessa öar återfinns Fjäderholmarna, som är avsatta som naturreservat. Alla dessa öar är helt obebyggda och täcks av hållmarkstallskog.

Stegsholms vackra och genuina kulturlandskap och dess rika förekomst av hävdberoende arter har bland annat uppmärksammats i Länsstyrelsens ängs- och hagmarksinventering. Här finns en stor koncentration av ekar. Merparten av ekarna är unga eller medelgrova medan riktigt gamla träd saknas. Flera ekbackar betas av nötdjur eller hästar. Störst är Kohagen vid Stegsholm som bildar en vacker mosaik av betad torräng, friskäng, hållmark

med blandskog samt välhävdade strandängar ut mot havet. Här finns även ett par mindre alkärr med rik mossflora. Enarna i hagen är typiskt pelarformade och ger, tillsammans med hasselbuskarna, området en speciell karaktär. I hagarna växer bland annat nunneört, kattfot, solvända, backnejlika, darrgräs och jungfrulin samt ängssvampar.

En del av ekbestånden på norra Gålö håller på att växa igen och utgörs idag av blandskogar. Där växer en artrik lundflora med bland annat sloknunneört, tandrot och desmeknopp.

Hela den östra delen av Lännåkersviken kantas av välbetade havsstrandängar, som tillsammans med täta vassbälten gör viken idealisk för andfåglar och vadare. Här finns även en ovanlig strandängsflora.

Södra Gålös barrskogsdominerade del innehåller även en del mindre odlingsmarker. Vid Östra Bondäng finns till exempel hagmarker med hävdgynnad flora. Vid Frönäs och Ekinge finns de sällsynta växterna vippärt respektive vårvicker. Fuktängarna runt viken sydväst om Skälåker är kalkpåverkade och här återfinns älvväxing och majviva. Även strandängen vid Skälåkers badplats utgörs delvis av kalkfuktäng med flera kalk- och hävdgynnade växter som ängsnycklar, plattsäv och rödsäv. I närheten finns också tätört och källört.

Skogsmarken på södra Gålö är starkt påverkad av skogsbruk. Stora ytor är idag ungskog. Högre partier utgörs av hållmarkstallskogar, vilka delvis är mer intakta. På bergsryggen som i öster slutar i Havtornsudd återfinns en av de minst påverkade tallskogarna. Bitvis är träden här mycket gamla och utåt udden finns mycket grova rönнар. I ekdungen på udden finns både kungsängslilja och buskstjärnblomma. På udden finns även en del lövbestånd, inslag av lundvegetation samt lövvedsväxande svampar som hjorticka och ockraporing.

Skogsöarna Långgarn och Stora Rotholmen är så gott som skonade från ingrepp. I den mestadels fattiga vegetationen på öarna växer de båda skogsorkidéerna knärot och skogsknipprot.

Naturvärden

I kulturmarkerna på norra Gålö återfinns en mängd miljöer som hyser skyddsvärd fauna och flora. De välbetade hagarna hyser rika förekomster av hävdberoende växter, däribland fältgentiana, låsbräken, majviva och Adam och Eva. De bäst betade hagarna hyser en ovanlig svampflora med hävdgynnade arter som scharlakansvaxskivling, papegojvaxskivling, luktvaxskivling, sprödvaxskivling, blodvaxskivling och ängsvaxskivling.

Kring Stegsholm förekommer en stor mångfald av fjärilar. Totalt är minst 16 rödlistade fjärilsarter påträffade. Flera av dessa är nattfjärilar, såsom flyn, mätare och spinnare. I hagmarkerna förekommer också liten blåvinge, bredbrämad-, samt liten bastardsvärmare. Åtminstone en av de sällsyntaste arterna, vitgrått träffly, är knuten till ek. Utöver ovan nämnda har flera nya landskapsfynd av andra insekter gjorts i området.

De betade strandängarna har i kombination med de grunda, fiskrika havsvikarna stor betydelse för fågellivet. Rödbena, gulärta och ängspioplärka häckar på strandängarna och i viken finns en stor skäggdoppingkoloni. På eftersommaren gästas viken av tusentals

grågäss och från höst till vår rastar stora skaror av vigg. I den vassomgårdade Ryssevi-ken häckar skedand, kricka och i vassarna skäggmes och brun kärrhök. I de buskrika markerna norr om Brostugan finns rosenfink, hämpling och kärrsångare. Floran på strandängarna innehåller flera betesgynnade växter som blåsklöver, majviva, kustarun och strandrödtoppa.

Fågellivet i ekhagarna är mycket artrikt med stenkäck, rosenfink, steglits och vissa år sommargylling. En mycket sällsynt lav som är knuten till ekområden och som finns på Gålö är skärelav. Av andra lavar är särskilt lunglav och kornig nållav värda att nämna.

På grund av skogsskötseln på södra Gålö finns det inte så höga naturvärden förknippade med barrskogarna. Dock häckar duvhök i området. Mest intressant är troligen några av de solexponerade hällmarkerna med rik insektsfauna. Särskilt de orörda skogarna på öarna Långgarn och Stora Rotholmen bör dock uppmärksammas, liksom bergsryggen som slutar i Havtornsudd. Dessa naturskogsområden är mycket betydelsefulla inslag i Gålöområdet natur. I dessa skogar finns bitvis gott om död ved, vilket utgör livsmiljö för många svampar och vedinsekter.

Några av de mindre ängs- och hagmarkerna på södra Gålö är också värda uppmärksamhet. Detta gäller främst hagen vid Östra Bondäng med låsbräken, vårstarr och Adam och Eva respektive den kalkpåverkade fuktängen vid Skälåkers badplats.

Fältgentiana och svamparna scharlakansvaxskivling (*Hygrocybe punicea*) samt *Hygrocybe quieta* respektive den mycket sällsynta skärelaven tillhör de i landet rödlistade växter som hittats kring Stegsholm. Bland djuren tillhör skedand, brun kärrhök, fiskgjuse, stenkäck, sommargylling (tillfällig) samt insekterna liten respektive bredbrämrad bastardsvärmare, liten blåvinge samt ytterligare 13 fjärilsarter de rödlistade arterna. Totalt finns således 25 rödlistade arter på Gålö.

Generellt innehåller Gålös natur bland annat barnnaturskog, sumpskog, skog med ädelövträd ädellövskog samt artrika hagmarker och välbetade strandängar. Dessa naturtyper ska, enligt Naturvårdsverket, värdesättas mycket högt i naturvårdsarbete.

Gålös ekologiskt särskilt känsliga områden är främst välhävdad havsstrandäng, sumpskog, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla ädellövträd. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och att man "städar bort" död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även Gålös insektsrika hagmarker kan sägas vara ekologiskt särskilt känsliga då ohävd missgynnar dessa områden.

Värdeomdöme

Gålö hyser mycket höga naturvärden, vilka främst är knutna till det variationsrika kulturlandskapet med stor artrikedom och högt antal rödlistade arter. Ekhagarna och havsstrandängarna intar här, tillsammans med de välhävdade öppna hagarna, en särställning.

Södra Gålös skogsmarker har bitvis även de höga naturvärden. Detta gäller främst de naturskogsbevuxna bergsryggarna Havtornsuddryggen, Långgarn och Stora Rotholmen. De centrala, brukade skogsområdena har, på grund av skogsskötseln, inte lika höga naturvärden.

Friluftslivsvärden

Hela området har ett stort värde för friluftslivet. Speciellt gäller detta Finkarudd samt vikarna och öarna i närheten. Där finns en bra naturhamn och fina badstränder som kan nås både från land och från sjösidan. Hela Gålö ingår i ett större område av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Vid Skälåker finns 75 stugor som kan hyras året om. Här finns också hygienhus med duschrum, toaletter och tvättstuga. Stugorna ligger i anslutning till stranden, där det även finns kiosk och servering. På Gålö finns dessutom iordningställda motionsspår samt ytterligare kiosker och serveringar.

Flera båtklubbar ryms inom området liksom campingplatser, flera olika lägerområden och ett stort antal badplatser och solklippor. Detta är ett av Stockholmstraktens mest välbesökta friluftslivsområden.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att fler anläggningar för friluftslivet, till exempel fler uthyrningsstugor, bör byggas, liksom fler tältplatser samt en driving range för golf. Befintliga uthyrningsstugor bör byggas om. Fler stugor bör kunna användas för korttidsuthyrning.

Man föreslår vidare att en satsning bör ske på aktiviteter inom båtsport, fiske, äventyrläger, naturvandringar, cykelturer och dylikt.

Synpunkter

Ytterligare exploatering bör planeras noga så att Gålös variationsrikedom och naturvärden inte påverkas negativt. Så länge båtsport i så stor omfattning som möjligt endast innefattar segling uppstår inga större konflikter med naturvårdsintressena. Däremot bör motorbåtstrafik försöka begränsas och lokaliseras till områden som ger upphov till så begränsade störningar som möjligt.

Fiske ger knappast upphov till några konflikter. Detsamma gäller äventyrläger, så länge verksamheten inte bedrivs i de ekologiskt känsliga miljöerna eller i partier med känslig flora. Betesmarkerna och strandängarna på norra Gålö bör, på grund av betesdjur och störningskänsliga fåglar, inte göras mer tillgängliga än vad som är fallet idag. Eventuellt skulle man kunna bygga ett fågeltorn på norra sidan av vikarna men på ett sätt som varken stör fåglarna eller landskapsbilden.

Skogsmarken på södra Gålö bör tas till vara bättre än idag, till exempel anpassas för naturvandringar. Skogen bör skötas så att den görs mer tillgänglig och strövvänlig. Man bör i detta sammanhang gynna lövträden för att få en öppnare och ljusare skog.

Bevarande av naturvärdena

På hela norra Gålö är det angeläget med fortsatt bete och brukande av odlingmarkerna. Det är också av stor betydelse att andelen ädellövträd, främst ek, bibehålls. Ekarna, som finns spridda i området, utgör idag livsmiljö för en artrik fauna och flora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå friställda. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

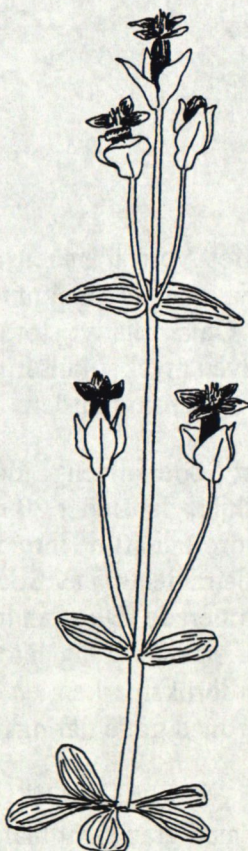
Lövområdena med lundvegetation utgör ett naturligt successionsled i öppnare kulturmarkens igenväxning. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt vissa ingrepp i form av utglesning och borthuggning av gran och triviallövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog.

Hällmarkstallskogarna borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Delar av Gålö hyser sådana höga naturvärden att ett förstärkt skydd genom naturvårdslagen bör övervägas.

Sammanfattande värdering

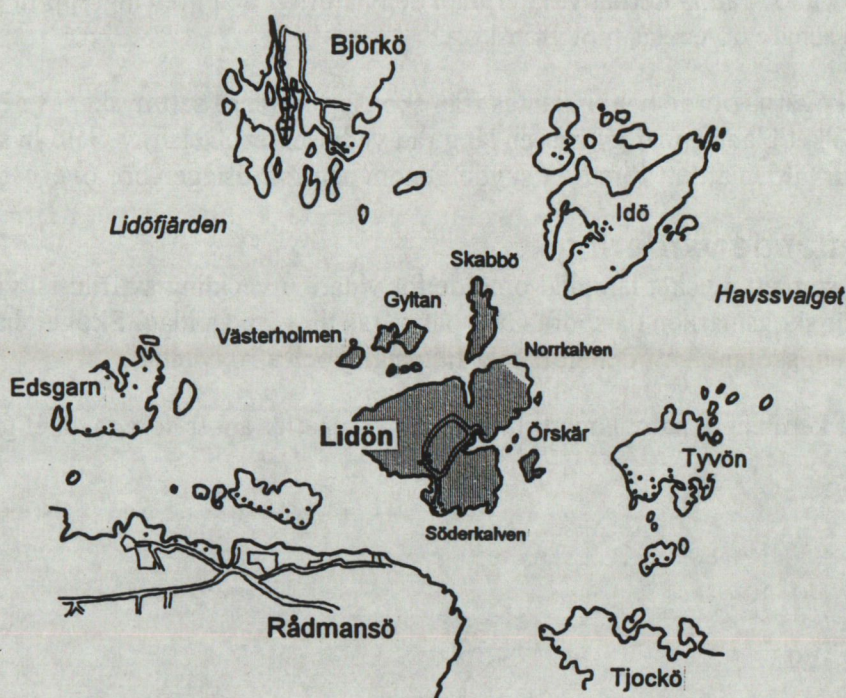
Gålö får anses som ett mycket lämpligt område för vidare utveckling av friluftslivet. Framför allt bör skogsmarken på södra Gålö bättre tas till vara än idag. Skogen här bör, som nämns ovan, skötas så att den görs mer tillgänglig och strövvänlig.

Möjligheter att kombinera natur- och friluftslivsintressena får anses som mycket goda.

Fältgentiana
Gentianella campestris

Lidö

Allmän beskrivning

Lidö ligger i mellanskärgården, utanför Norrtäljevikens inlopp och strax nordost om Rådmansölandet. Lidös kulturhistoria sträcker sig åtminstone tillbaka till medeltiden och ön har haft ett omfattande jordbruk. Ön är relativt stor, ca 280 ha, och består till största delen av skogsmark, men här finns även mycket kulturmarker. Lundmiljöerna är av en typ som är speciell för denna del av mellanskärgården.

Lidö är naturligt uppdelad i tre delar; Söderkalven, Lidön och Norrkalven. Ön har en mestadels flack topografi med höjdskillnader under 20 meter. Den flacka topografin gör tillsammans med en oftast ostörd hydrologi att de inre delarna av ön präglas av friska till sankt, barrdominerade marker. De östra delarna av Söderkalven och Norrkalven är liksom Lidöns norra delar något mer kuperade. De strandnära områdena karakteriseras av småkuperade hällmarker med sänkor emellan. I låglänt terräng finns näringsrika jordar som varit uppodlade. Den största jordbruksmarken, en öppen äng, ligger väster om Lidö lantgård. I syd- och västlanta marker med goda näringsförhållanden finns Lidös lundartade och kulturpräglade miljöer.

Skogarna utgörs mest av naturskog med gran samt bland- och lövskogar med en ofta mycket rik flora. Både på Söderkalven, Lidön och Norrkalven finns stora arealer av relativt opåverkad barrnaturskog. I början av 1980-talet publicerades två urskogsinventeringar, först en länstäckande (Lindberg 1981) och därefter en rikstäckande (Naturvårdsverket 1982). I dessa rapporter beskrivs Lidös barrnaturskog som urskogsartad. I Stockholms läns naturvårdsprogram uppmärksammas både lundvegetationen, barrskogen och

de zoologiska värdena. Söderkalven har en synnerligen rik flora av länsintressé (Rydberg 1975).

Gran dominerar men lövinslaget är stort. Vegetationen är mestadels fattig, men floran i de mest örtrika granskogarna liknar den i de örtrika blandskogarna med inslag av lundarter som sårlåka, lundsmörblomma, storrams och skogsbingel. Stora delar av skogsmarken är fuktig och det finns gott om sumpskogar av olika slag. Dessa ofta fuktiga till sanka granskogar uppvisar interndynamik, bland annat är stora områden påtagligt luckiga med riklig granföryngring och utpräglad åldersspridning bland träden. Ett flertal växter som är typiska i äldre naturskog förekommer, däribland mossor, lavar och vedsvampar.

Den mest orörda skogen finns utåt strandklipporna i en kustpräglad och bergbunden granskog. Denna särpräglade vegetationstyp som kan kallas hållmarksgranskog är tydligen långs delar av Lidös norra strand och nordost om Österhamn. I dessa områden finns den kanske mest urskogsartade vegetationen. På Norrkalven och Söderkalven finns gott om stora myrstackar vilket är karakteristiskt för barrnaturskog med kontinuitet.

I syd- och västlanta marker med goda näringsförhållanden finns Lidös lundartade och kulturpräglade miljöer. Några karaktärsarter är ask, klibbal, hassel, skogsbingel, lundsmörblomma, storrams, hässleklocka, nässelklocka och ramslök. Från lundmiljöerna finns övergångar till frodiga och örtrika skogar, ofta med ett markant inslag av gran, men fortfarande med ask, klibbal och hassel som viktiga trädslag. Hasseln är både i lundarna och skogarna ofta utvecklade till stora vackra buketter. Den lundartade vegetationen har i stor utsträckning sitt ursprung i gamla lövängar. Vid den vackra herrgården och kring de tillhörande små stugorna står flera hamlade gamla vårdträd. Många ädellövträd i öppna lägen hyser en artrik lavflora.

En del ängsmarker finns kvar som rester av ett tidigare ganska omfattande jordbruk. Lidös öppna marker är ett viktigt inslag i landskapsbilden. Större delen av öns gamla ängar och hagar är före detta åkermarker, som har vuxit igen till lundmiljöer och blandskogar. Ängarna är mestadels friska till fuktiga och dominerade av högt gräs och högrörter som älgört och stinksyska. I några områden finns några sten- och bergbundna partier med en prägel av mer genuin naturbetesmark med torrängsflora. Vid Norrsundet finns en fin havsstrandäng med artrik och karakteristisk flora. De flesta hagarna har betats av får till för något år sedan. På många håll syns fortfarande spår av skogsbyte

En stor del av Lidös löv- och blandskogar hyser en mycket rik örtflora. Ask och gamla hasselbuketter skapar på många håll en lummig lundmiljö tillsammans med skogsbingel, storrams, hässleklocka, lundsmörblomma, sårlåka, stinksyska, ramslök, vitsippa, vårlök och många andra lundväxter. Dessa rika miljöer kan även generellt förväntas hysa en rik svampflora.

Nära herrgården är miljön halvöppen och tydligt kulturpräglad. Här är hässleklocka och körvel särskilt vanliga bland högrörerna. Vid den vackra herrgården och kring de tillhörande röda stugorna står flera hamlade gamla vårdträd, inklusive lönn samt enstaka ek och lind. På andra delar av ön är asken nästan helt ensam bland ädellövträden, spridda lönnar finns dock. Ädellövskog i strikt bemärkelse finns knappt på Lidö, även om asken ofta utgör ett markant inslag. Många ädellövträd i öppna lägen hyser en anmärkningsvärd lavflora.

Skogsbruk sker i viss utsträckning. Ön har ca 40 ha hyggen och yngre kulturbarrskogar. Större delen av skogsmarken är dock naturskogar som undgått modernt skogsbruk. Skogliga ingrepp har annars oftast inskränkts till att man plockhuggit träd till kolning, brännved och timmer. Rester finns av en kolarstuga och en kolbotten och i ett område syns spår efter en skogsbrand. Några områden med blandskogsprägel har troligen varit betydligt öppnare på grund av ängshävd eller bete. Att skogen nyttjats i viss mån märks även på att det är ont om riktigt gamla träd, delvis är skogen städad vad gäller vindfällan.

Trots ett visst bruk av skogen finns stora arealer med obruten skoglig kontinuitet. Det finns relativt gott om drygt 100-åriga granar på Lidön och Norrkalven. De äldsta granarna torde finnas i den senvuxna skogen mot strandhällarna i norra delarna av Norrkalven och Lidön. Här växer upp emot 200 år gamla granar. Barrskogens allra äldsta träd finner vi bland de ganska sparsamt förekommande tallarna. Tallar av åldrar upp till ca 200 år växer i samma karga miljöer som de äldsta granarna samt på några hållmarker inåt ön. Här och var finns öppna kärr. Hydrologin är oftast ostörd och dräneringen dålig i stora flacka områden.

Naturvärden

Lidö tillhör en av de ytterst få kvarvarande större öarna i Stockholms norra skärgård som ännu inte privatiserats och exploaterats. Bara detta är i sig något anmärkningsvärt och bevarandevärt.

Lundarnas flora är mycket värdefull och ett representativt exempel på den flora som finns på flera öar i denna del av mellanskärgården. På Lidö och småöarna strax norr härom finns några av de botaniskt rikaste lundmiljöerna i Stockholms norra skärgård. Ca 1/4 av öns areal utgörs av lundar och skogar med rik örtflora. De värdefullaste örtrika områdena finns på södra och västra delarna av Söderkalven, söder och öster om Norrsundet samt i västra delen av Lidö.

Ängsmarkerna har här inga högre botaniska värden, om man bortser från brynmiljöerna. På den stora ängen väster om Lidö lantgård växer dock rikligt av det ovanliga gräset gullhavre. I den trädbevuxna hagen mot viken, norr om herrgården, växer den i landet starkt hotade ormbunken rutlåsbräken. Det är värdefullt att ängarna hålls öppna, även till förmån för öns insektsfauna samt av kulturhistoriska och estetiska skäl.

Några av de högsta naturvärdena är knutna till de gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på ön. Kring Lidö herrgård finns rikligt med gamla och mycket grova ädellövträd varav många är hamlade. De gamla lövträden i öppna lägen hyser ofta en skyddsvärd lavflora med flera rödlistade arter.

För att vara på en skärgårdsö är den grandominerade naturskogen på Lidö bitvis ovanligt välutvecklad och tämligen orörd av skogsbruk. Trots en viss påverkan av extensivt skogsbruk finns mycket värdefulla naturskogar på både Norrkalven, Söderkalven och Lidön. I skogsmarken ryms också ovanligt mycket fuktig skog och sumpskog. Allt från alkärr till gransumpskog och tallsumpskog finns här.

I skogarna finns bitvis gott om död ved, även i äldre nedbrytningsstadier. På många håll ses tecken på en obruten kontinuitet av död ved och särskilt markant är inslaget av vindfällan. Många av naturskogsväxterna gynnas av kontinuitet av död ved och ostörd hydro-

logi. Långfliksmossa och granticka är relativt vanliga och gammelgranslav mycket vanlig. Vårig sidenmossa är vanlig i strandnära och opåverkad barrskog där mossan växer i nordvända skrevor med hög och jämn luftfuktighet. På flera håll växer också nordliga lummermossor som annars är sällsynta så här långt söderut.

Ön hyser utan tvekan ett rikt fågelliv. Mest påfallande är den rikliga förekomsten av rovfåglar och nötkråka. Fiskgjuse och duvhök häckar på ön, troligen också ormvråk. Nötkråkor är vanliga på Lidö och de finner gott om föda i de rikligt förekommande hässlerna. Andra fåglar som observerats är till exempel rosenfink, gransångare, gärdsmyg, spillkråka, havsörn och häger. En rik och varierad fågelfauna gynnas av den ostörda miljön i barrskogarna i kombination med de rika lundarna.

Flera rödlistade växt- och svamparter har påträffats på Lidö, till exempel rutlåsbräken, granbräken, ryl, alléorangelav, allékantlav, fransrosettlav, klosterlav, kvistskivlav, blek kraterlav, mjölig klotterlav, pudersäck och stor aspticka. Bland dessa är en akut hotad, fyra sårbara, en sällsynt och sex hänsynskrävande arter. Flera av arterna är mycket sällsynta och de mest hotade är, förutom rutlåsbräken, knutna till äldre lövträd. Ytterligare ett antal arter som är sällsynta utan att vara rödlistade har också påträffats. Vad gäller signalarter för skog med höga naturvärden är totalt ca 50 arter påträffade. Indikatorarterna har en god spridning i skogsmiljöerna och många av dem förekommer rikligt. Av Lidös djur är fiskgjuse, duvhök, nötkråka, spillkråka, häger och snok rödlistade.

Lidös skogsmark kan karakteriseras som skärgårdsskog med barrnurskog, örtgranskog, sumpskog och skog med ädellövträd. Enligt Naturvårdsverket ska dessa naturtyper värdesättas mycket högt i naturvårdsarbete. Både Norrkalven, Söderkalven och Lidön domineras av värdefulla skogar som tillhör dessa kategorier.

Lidös ekologiskt särskilt känsliga områden är främst sumpskogar, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla ädellövträd. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även Lidös insektsrika kulturmarker och växtplatsen för rutlåsbräken kan sägas vara ekologiskt särskilt känsliga. Dessa områden missgynnas av bristande hävd.

Värdeomdöme

Lidö har mycket höga naturvärden knutna till barrnurskog, sumpskog samt örtrika skogar och lundar med gamla lövträd, inklusive herrgårdsmiljön på Söderkalven. Den rika förekomsten av sällsynta lavar höjer värdena ytterligare. Ängsmarkerna betingar, på grund av bristande hävd, inte lika höga naturvärden. Viktigt är dock att uppmärksamma förekomsten av den starkt hotade rutlåsbräken.

Lidös storlek och den flacka topografi med äldre grandominerad barrskog gör att skogen har mycket god potential att utvecklas mot en naturskog med stor rikedom på död ved. På sikt skulle Lidö kunna utvecklas mot en av skärgårdens mest "urskogslika" större öar.

Friluftslivsvärden

Den markanvändning som under sommartid är mest påtaglig för en besökare är barnkoloniverksamheten som bedrivits. Flera andra försök att hitta en bra användning för öns fina gårdsbebyggelse har gjorts tidigare. Naturhamnen i Österhamn är mycket välkänd för fritidseglare och sommartid besöks denna skärgårdsö flitigt. Lidö tillhör ett område av riksintresse för rörligt friluftsliv.

Vandringar på ön under annan tid än sommaren är ofta avkopplande och störningsfria. Detta är i själva verket ett av de få ostörda öarna i norra skärgården. Miljöerna har också estetiska samt kulturhistoriska värden.

En större fiskodling utgör hinder för båtburna på väg till Österhamn.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad har ingen uttalad inriktning för Lidö men det finns tankar om att använda byggnaderna som finns på ön till turism- och konferensanläggning, till exempel vandrarhem. Barnkoloniverksamheten upphörde 1995 och under 1996 har byggnaderna använts för tillfällig korttidsuthyrning till turister.

Synpunkter

Med tanke på öns lättillgänglighet, det vackra landskapet och de strövvänliga skogarna har Lidö stor förutsättning att utvecklas mot ett ännu mer uppmärksammat utflyktsmål än det är idag. Förhoppningsvis kan barnkoloniverksamheten återupptas. I annat fall bör man försöka hitta en annan lämplig användning av de redan befintliga byggnaderna. En eventuell annan verksamhet bör dock inte inskränka på Lidös tillgänglighet.

En lämpligare ö för äventyrsläger eller liknande går knappast att finna i norra skärgården.

Bevarande av naturvärdena

Lövområdena med lundvegetation är ett naturligt successionsled när öppnare kulturmarker växer igen. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt vissa ingrepp som att glesa ut och hugga bort gran och triallövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog. Skötselalternativet bör om möjligt prioriteras.

En av de mest angelägna naturvårdsåtgärderna vore att återuppliva det jordbruk som funnits här tills relativt nyligen. Det finns mark som behöver brukas och bebyggelse som är användbar för ändamålet. Åkerbruk skulle kunna bedrivas på de gamla åkrarna igen och det finns gott om mark som lämpar sig för bete. Alternativt borde annan form av djurhållning eller hävdform övervägas. Fårbetet som idag bedrivs på ön borde kompletteras med bete av nö kreatur. Särskild uppmärksamhet och skötsel behöver införas vid växtplatsen för den hotade rutlåsbräken.

De gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på ön utgör idag livsmiljö för en mycket skyddsvärd lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna kring herrgården behöver vårdas och fortsätta stå fria. De riktigt gamla, hamlade lövträden bör även fortsättningsvis hamlas. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavarna ska bestå.

Merparten av Lidös värdefulla skogar bör undantas skogsbruk. De gamla barrskogarna, naturskogs-, sumpskogs- samt de örtrika skogsområdena borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket tillsammans med den skogliga kontinuiteten gynnar en lång rad naturskogs- och rödlistade arter. Dessa miljöer sammanfaller väl med de som är ekologiskt särskilt känsliga.

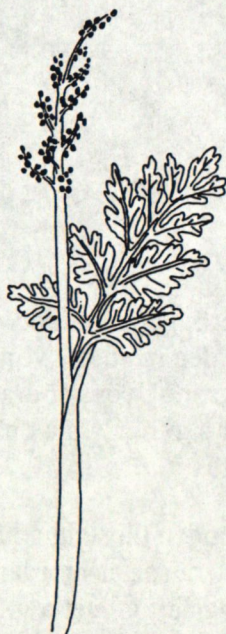
Hela Lidö hyser sådana höga naturvärden att förstärkt skydd genom naturvårdslagen bör övervägas.

Sammanfattande värdering

Lidö utgör idag ett lättillgänglig friluftsområde med mycket höga naturvärden. För att bibehålla denna tillgänglighet samt öns karaktär och ostördhet vore det önskvärt att ingen ytterligare exploatering kom till stånd och att ön inte privatiserades.

Herrgårdsbyggnaden med sina omgivande hus samt gruppen av hus vid stora ängen står i dag så gott som oanvända. Ön har i olika perioder haft allt från narkomanvårdsanstalt till semesterhem och senast barnkoloni. Förhoppningsvis kan barnkoloniverksamheten sommartid återupptas. Alternativt bör någon verksamhet som bättre utnyttjar och kan underhålla den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen hittas.

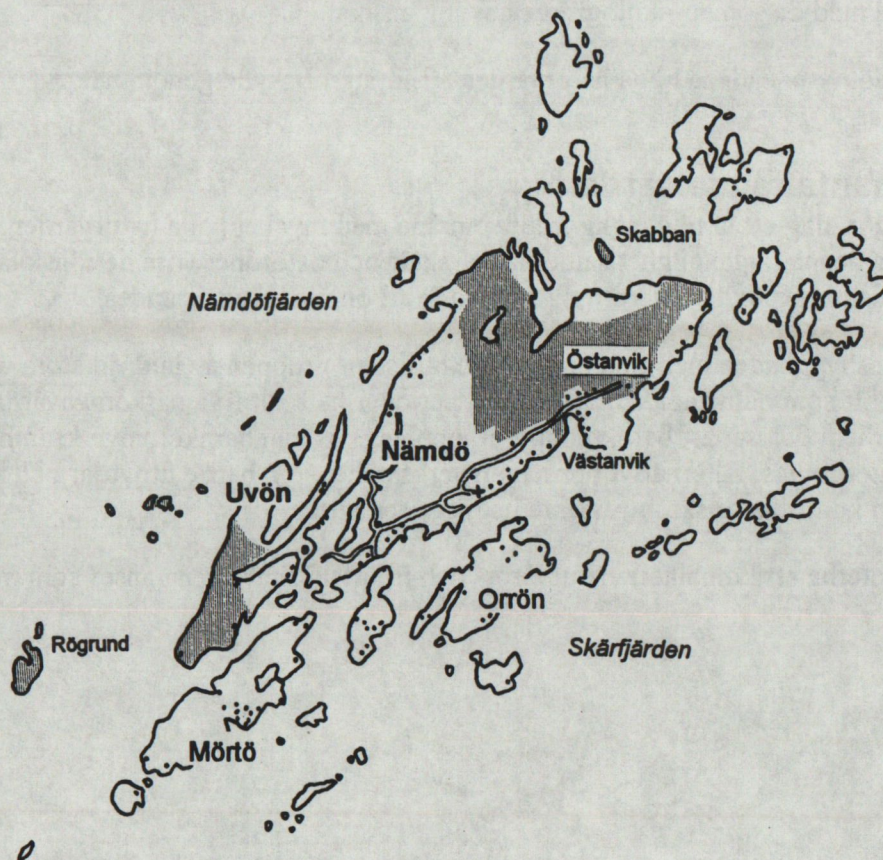
Möjligheterna att kombinera naturvårds- och friluftslivsintressena anses som mycket goda.

Rutlåsbräken

Botrychium matricariifolium

Norra Nämndö och Uvön

Allmän beskrivning

I ytterskärgården söder om Runmarö ligger Nämndö. Stadens markinnehav, som totalt utgör ca 490 hektar, inkluderar även den mindre Uvön som finns sydväst om själva huvudön. Stora delar av norra Nämndö liksom Uvöns södra hälft ingår i södra skärgårdens urkalkstensbälte. Detta bälte sträcker sig från Möja och söderut över Runmarö, Ornö och vidare ner till Utö samt delar av Ålö.

Urkalksten utgör en del av berggrunden till skillnad från den annars vanligare sedimentkalken, som återfinns som små beståndsdelar i jordarter. Urkalken binder markens näringsämnen så att marken blir näringsfattig. Detta ger upphov till en särpräglad och ofta artrik flora med stor rikedom på små ormbunkar och orkidéer. Floran på Nämndö bötes kalkhällar är särskilt artrik. Vårfloran innehåller till exempel orkidéer som Adam och Eva och små ettåriga örter som grusbräcka, bergbrässa och vildlin. Under sommaren blommar karaktärsarterna axveronika, blodnäva, brudsporre och tulkört.

Nämdö dominerades från 1660-talet och 200 år framåt av Östanviks säteri, ett av de få säterier som anlades ute i övärlden. Säteriet splittrades så småningom i fyra gårdar och herrgården revs. Odlingslandskapet kring dessa gårdar finns i sprickdalarna mellan hållmarkerna. Betesmarkerna består delvis av före detta åkermark och vissa delar är tämligen igenvuxna. Hagarna innanför torpet Långvik innehåller både betesvall, ett betat skogsparti och långsträckta bryn med öppna avsnitt. I de öppna delarna av hagen finns en mängd betesgynnade växter som kattfot, stagg, knägräs, vildlin, solvända och korskovall. Vid Östanviks gård finns en havsstrandäng med krävande flora.

De bäst utvecklade lundmiljöerna i området finns i de före detta odlingsmarkerna kring Östanvik på Nämdö, på ön Skabban norr om Nämdö samt på delar av Uvön. Igenväxningen av dessa miljöer har ofta gått så långt att de mer intagit karaktären av blandskog, ibland med inslag av idegran. Floran i dessa lundar är ofta mycket välutvecklad med stort inslag av orkidéer.

På norra Nämdö finns omväxlande kala och tallbevuxna hållar med gammal gran- och blandskog i sänkorna. Den högsta punkten, Nämdö böte, stiger 40 meter över havet. Inslaget av små kärr och opåverkade sumpskogspartier är stort i lågpartier. På grund av kalkrikedomen ger detta upphov till att dessa fuktpartier ofta hyser en skyddsvärd växtlighet. De intakta våtmarkerna har även goda förutsättningar att hysa en krävande mossflora. Vissa delar av skogsmarken är att betrakta som naturskog. Detta gäller både hållmarkstallskog och blandskogssänkorna.

Framför allt i anslutning till och norr om insjön Storträsket är inslaget av lövrika sumpskogspartier påtagligt. Storträsket är en typisk "skärgårdsösjö" med gungflymarker och fattig vegetation. Här växer till exempel vitag, dvärgbläddra, sileshår, myggblomster och spindelblomster.

Uvön präglas av tallbevuxna hållmarker med urkalksten. Örtrik blandskog återfinns, liksom på norra Nämdö, även här i svackorna. Den karga miljön och stora inslaget av impediment har gjort att Uvöns trädbärande mark i stort sett har lämnats utan skogliga ingrepp. Skogsmarken söder om Långviksviken på Nämdö, kallat Svedlandet, är däremot starkt påverkat av skogsbruk. Med tanke på det stora inslaget av impediment i form av hållar och våtmarker finns dock en del naturvärden bevarade även här.

På nordöstra delen av Nämdö återfinns spridd exploatering längs stränderna. Det rör sig om enstaka fritidshus från Östanviks gård och norrut mot Nämdö böte samt väster där-om. Även den södra delen av de värdefulla kalkklipporna vid Nämdö böte är bebyggd med en grupp fritidshus. Några av de spridda, avstyckade tomterna är ännu inte bebyggda. Detta är bland annat fallet med 12 tomter i grupp strax norr om Östanviks gård. Det tidigare av botanister kända "Kalkberget" söder om Östanviks gård (utanför Stockholm Stads innehav) är numera belamrat med fritidshus. Ön Skabban, norr om Nämdö, södra hälften av Uvön samt trakten väster om Östanvik är helt fria från fritidsbebyggelse.

Naturvärden

Kalkhällarna på nordöstra Nämdö tillhör de botaniskt allra artrikaste i hela skärgården och utgör ett "eldorado" för botanister. Växtligheten har få motsvarigheter på dessa breddgrader. Speciellt kring Östanvik och Nämdö böte återfinns den bäst utvecklade kalkhällsfloran. Bland sällsyntheterna märks arter som Sankt Pers nycklar (sällsynt i söd-

ra skärgården), stenkrassing, färgmåra, långbladig spåtistel, finnoxel och grusslok. Bland de små ormbunkarna återfinns både låsbräken, murruta, kalk- och trubbsvartbräken och den stora rariteten; fjällhüllebräken. Kalkhällarna på Uvön saknar visserligen några av Nämndö bötes mest sällsynta växter men står i övrigt inte långt efter vad gäller blomrikedom.

Redan tidigt under seklet gjordes noggranna studier av norra Nämndös lavflora (Degelius 1943). Kalkhällarna tilldrar sig kanske fortfarande störst intresse med ett stort antal sällsyntheter, däribland fjällig svavellav, mångfruktig- och rikfruktig gelélav, säcklav samt blågryn. Den sistnämnda anses numera som utgången ur den svenska floran men såvitt känt är den inte heller eftersökt på Nämndö. Även mossfloran är artrik på kalkklipporna. En av de talrikaste är kalkkammosan.

Några av landets mest hotade fjärilar förekommer i de delar av Stockholms skärgård där det finns urkalksten. Dessa är fetörtsblåvinge, veronikanätfjäril samt apollofjäril. Åtminstone apollofjärilen, som tillhör våra allra största dagfjärilar, finns i en stark population på norra Nämndö. Med tanke på den lämpliga miljön är det fullt möjligt att någon eller båda de andra arterna även finns här eller åtminstone har goda förutsättningar att finnas.

Odlingsbygden i dalsänkorna mellan Västankvik, Östankvik och Långvik anses vara av högsta naturvärde enligt Länsstyrelsen. Klassificeringen grundar sig på både biologiska, ekologiska och kulturhistoriska kriterier. Även betydelse för friluftsliv, rekreation och turism finns med i sammanvägningen. Hagmarkerna innehåller på några platser en värdefull flora. I Långvikens hagar växer den i länet mycket sällsynta brunklöver. I brynen vid Västankvik växer luden johannesört och på Östankviks strandängar blåsklöver och blankstarr. På några av ädellövträden runt gårdarna är silverlav påträffad.

Lundfloran i blandskogspartierna är särdeles artrik och innehåller sårlåka, tandrot, myska, underviol, trolldruva, lundskafting och skogsbingel. Öns orkidéflora, totalt 17 arter, står inte Runmarös (22 arter) långt efter, med skogsarterna korallrot, skogsknipprot, spindelblomster, nästrot, grönyxne, skogsnycklar, knärot, den sällsynta svärdsysslan och två arter nattviol m.m. I sumpskogarnas bäckdrag och vid källflöden växer dvärghäxört och skärmstarr och på enstaka träd växer lunglav. I lundarna på Skabban och Uvön växer luktsmåborre.

De relativt opåverkade hällmarkerna och mellanliggande, långsträckta fuktdragen hyser höga naturvärden. Dessa områden uppvisar interndynamik, bland annat är åldersspridning och självföryngring påtaglig liksom tillgången på död ved. Flera växter som är typiska i naturskogar förekommer, däribland granbräken, ryl, klock- och ögonpyrola. Flymarkerna och sumpskogspartierna runt Storträsket är välutvecklade och värdefulla.

De rödlistade arter som påträffats på Nämndö och Uvön är granbräken, ryl, ögonpyrola, långbladig spåtistel, luktsmåborre, idegran, luden johannesört, blågryn, silverlav och apollofjäril. Med all säkerhet kan man hitta flera rödlistade insekter på öarna. Vidare är det anmärkningsvärt att ingen dokumentation finns att tillgå över området's fågelfauna.

Nämndös skogsmark kan karakteriseras som skärgårdsskog med naturskogsavsnitt och sumpskog. Dessa naturtyper ska, enligt Naturvårdsverket, värdesättas mycket högt i na-

turvårdsarbete. Vidare utgör urkalkområden en globalt sett mycket ovanlig förekomst och är med tanke på den säregna faunan och floran klart skyddsvärd.

Nämdös ekologiskt särskilt känsliga områden är främst sumpskogar, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt lundmiljöer. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre lövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även Nämdös hagmarker kan sägas vara ekologiskt särskilt känsliga då de missgynnas av utebliven hävd.

Värdeomdöme

Nämdö och Uvö har mycket höga naturvärden som är knutna främst till kalkhällarna och den säregna floran samt den högt klassade odlingsbygden och hagmarkerna. Även områdena med naturskog, sumpskog samt örtrika skogar och lundar med gamla lövträd hyser höga värden. Den rika förekomsten av sällsynta kärlväxter, lavar och förekomsten av apollofjäril höjer värdena ytterligare.

Friluftslivsvärden

Besöksfrekvensen är relativt låg då det inte finns några särskilda anläggningar för det rörliga friluftslivet. På ön finns dock skyddade vikar som utnyttjas för bad och ankringsplats för båtar. Södra Uvön är så gott som obebyggd. Vandringar på ön är ofta avkopplande och störningsfria. Nämdö och Uvön tillhör ett område av riksintresse för rörligt friluftsliv.

Utveckling av friluftslivet

På Stockholms Stads marker finns avstyckade tomter för permanentbebyggelse som ännu inte har förverkligats. Markerna kan således betraktas som utvecklingsområde för exploatering.

Synpunkter

Nämdö och Uvön utgör idag lättillgängliga friluftsområden med mycket höga naturvärden. För att bibehålla denna tillgänglighet vore det önskvärt att ingen ytterligare exploatering kom till stånd. De avstyckade tomterna bör inte bebyggas och/eller privatiseras.

Vandringsleder och eventuellt cykelleder skulle kunna utvecklas på ön.

Bevarande av naturvärdena

Kalkhällarna med sin säregna och skyddsvärda flora och insektsfauna kommer troligen naturligt att förbli öppna. Inget skogsbruk får förekomma på kalkhällarna. Miljöerna bör följas upp. Finner man att det sker en igenväxning bör vissa riktade skötselåtgärder sättas in.

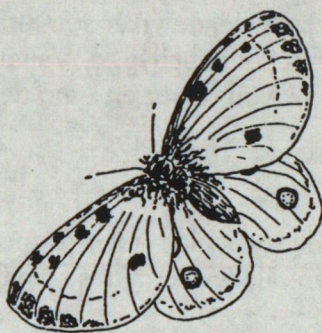
De relativt opåverkade hällmarkerna och mellanliggande, långsträckta fuktdrågen bör få förbli intakta och helt undantas från skogsbruk. Delar av den övriga skogsmarken som är kalkpåverkad och lövuppblandad med artrik flora och inslag av skyddsvärda arter bör även den undantas från skogsbruk.

Det är angeläget med fortsatt bete och brukande av odlingmarkerna. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå fria.

Stora delar av Nämndö samt Uvön hyser sådana höga naturvärden att förstärkt skydd genom naturvårdslagen bör övervägas.

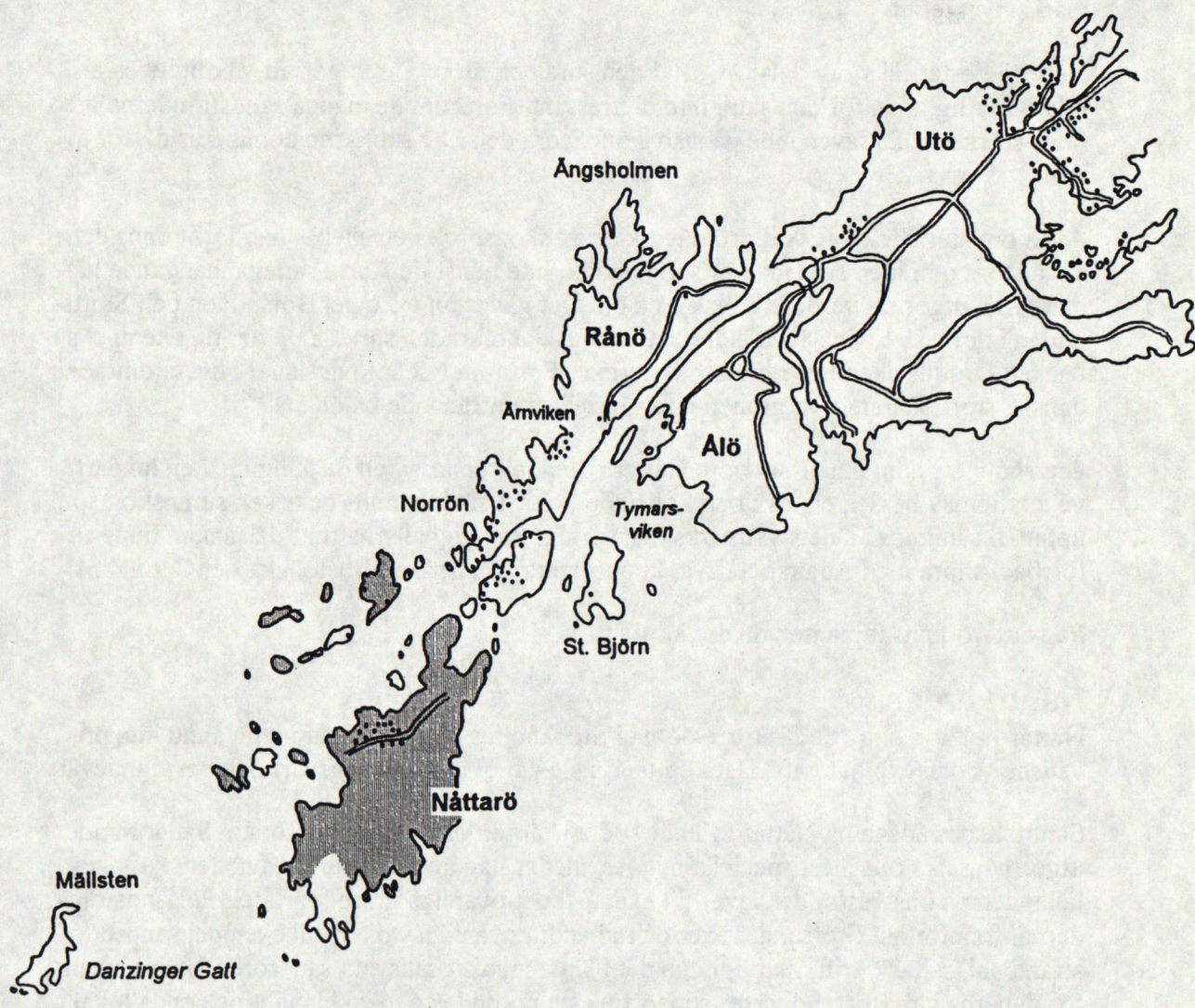
Sammanfattande värdering

Möjligheterna att kombinera naturvårds- och friluftslivsintressena anses som goda på Nämndö. Det är dock, som nämnts ovan, inte förenligt med vare sig natur- eller friluftslivsintressena att ytterligare exploatera Nämndö.

Apollofjäril

Nåttarö

Allmän beskrivning

Nåttarö är den sydligaste av de stora öarna söder om Utö, rakt öster om Nynäshamn. Ön, som är ca 570 hektar, präglas av kustnära hållmarkstallskogar samt blandskog och våtmarker i de flackare delarna inne på ön. Öns östra delar ligger exponerade mot Östersjön. Öarna kring Nåttaröfladen i väster är mestadels kala skär. Fladen tillhör den södra skärgårdens största, är relativt grund och hyser ett mycket rikt växt- och djurliv.

Det är framför allt öns uddar som utgör höjderna i terrängen. Där emellan, speciellt på öns södra del, är topografin mycket flack. Stora delar av skogsmarken är här fuktig och

det finns gott om våtmarker och sumpskogspartier av olika slag. Dessa ofta fuktiga till sankar skogar uppvisar interndynamik, bland annat är stora områden påtagligt luckiga med riklig självföryngring och utpräglad åldersspridning bland träden. Flertalet av våtmarkerna är helt opåverkade av dikningar och har därför uppmärksammats i länets våtmarksinventering.

Nåttarö består till stora delar av sand och sura bergarter. Detta gör att växtligheten är relativt fattig, men för den skull inte ointressant. Förutom de många sandstränderna återfinns stora sandfält även inne på själva ön. Stora delar av skogarna domineras därför av tall.

Även om stora delar av Nåttarö påverkats av skogsbruk i en eller annan form finns det ändå stora områden som idag är skogklädda. Inte minst de större sammanhängande hållmarkerna utgör ett värdefullt inslag på ön. Det gäller till exempel Bötsudden och Slottsudden i norr. Det finns även äldre naturskogslika områden spridda på ön, till exempel söder om Örudsviken och norr om Östermar. Förutom tall är lövinslaget i dessa områden ganska stort. Däremot är granen inte speciellt framträdande på ön.

Ängsholmen, som ligger norr om Nåttarö, genomkorsas av en dalgång med en lundartad vegetation av hassel, ek, ask och krävande örter. I sänkan finns också en sumpskog som uppmärksammats i länets våtmarksinventering. På berghällarna runt dalsänkan finns en torrbacksflora med Adam och Eva, kungsmyntha, glansnäva, grusbräcka och fältmalört.

På Nåttarö finns utplanterade dovhjortar.

Naturvärden

Nåttarö tillhör en av de få större öarna i Stockholms södra skärgård som ännu inte privatiserats och exploaterats. Bara detta är i sig något anmärkningsvärt och bevarandevärt.

Sandfältsområdena på Nåttarö tillhör södra skärgårdens i särklass största. Sandområdena utgör några av öns mest speciella miljöer, med inslag av sällsynta sandväxter. På sandtallheden på öns västra del växer till exempel det ovanliga gräset vårtåtel. På sandstränderna, framför allt Storsand, växer en rad andra ovanliga växter, till exempel sandstarr, strandvial, saltarv, trift, marviol och det i länet mycket sällsynta sandröret. En bit innanför dynerna vid Storsand växer sodaört på sin nordligaste lokal i landet och enda lokal i Stockholms skärgård.

Nåttaröfladen utgör ett biologiskt mycket rikt grundhavsområde. Den lägre faunan och floran kommer, av begränsningsskäl, inte att behandlas här men fladens fågelliv bör uppmärksammas. Mångfalden sjöfåglar inkluderar flera i landet sällsynta änder. Gravand, snatterand och till och med bergand uppehåller sig regelbundet här och häckar vissa år.

De talrika och opåverkade våtmarkerna på ön hyser andra höga naturvärden. Särskilt värdefull är den långsträckt våtmarken nordväst om Slungborgsudd på södra Nåttarö. Det utgörs av ett centralt öppet kärr med mjukmatte-/ lösbottenvegetation samt omkringliggande sumpskog. Sumpskogen domineras av lövträd och är bland annat en viktig fågelmiljö. Den mindre flugsnapparen har häckat i sumpskogen.

På södra delen av Nåttarö återfinns även Blåbärs mossen, som omges av sumpskog. Mossen, som delvis är svagt välvd, ger ett mycket orört intryck. I sumpskogen norr om mos-

sen påträffas den mindre flugsnapparen regelbundet. Väster om mossen finns en häckningsplats för fiskgjuse och i närheten finns ett äldre havsörnsbo. Även kring det närliggande Vänsvikskärret finns liknande våtmarksmiljöer och här finns ett bestånd med strutbräken.

Vid Örudden finns en blandskog med gamla grova aspar, björkar, ekar och tallar och inslag av oxel, rönn, gran och hassel. Skogen är troligen källpåverkad, relativt tät och här finns rikligt av grova granlågor. Området utgör en klart intressant svamplokal. På asplågor växer den ovanliga poppeltickan. Vid Örudden finns en häckplats för mindre hackspett. I den fuktiga granskogen ostnordost om Nåttarö gård växer bland annat spindelblomster, ögonpyrola och repestarr.

Bitvis finns gott om död ved i skogarna, även i äldre nedbrytningsstadier. På många håll ses tecken på en obruten kontinuitet av död ved. På hållmarkerna förekommer solbelyst torr tallved, vilket är värdefullt för många vedinsekter. Många naturskogsarter gynnas av kontinuitet av död ved och ostörd hydrologi. På hållarna växer bland annat den ovanliga växten monke.

Ängsholmens välutvecklade lundflora innehåller krävande arter som bland annat lundskaffing, lundelm, spenört, grönvit nattviol och tandrot. Nära Nåttarö gård finns en liten källmyr med kalkgynnad flora bestående av bland annat älväxing, loppstarr och veksäv.

Generellt kan Nåttarös skogsmark karakteriseras som skärgårdsskog med inslag av barrnaturskog, sumpskog och skog med ädellövträd. Dessa naturtyper ska, enligt Naturvårdsverket, värdesättas mycket högt i naturvårdsarbete. Vidare utgör sandfältsområden vid brackvatten en globalt sett mycket ovanlig miljö och hyser höga värden i ett svenskt perspektiv.

Nåttarös ekologiskt särskilt känsliga områden är främst sumpskogar, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla ädellövträd. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även de exponerade sandfälten anses känsliga. Här är inte slitage i första hand ett hot utan snarare igenväxning. För att den exklusiva sandfloran ska finnas kvar krävs en viss och regelbunden störning (till exempel människotramp).

Nåttarö är en mycket lämplig häckningsö för havsörn och ön har ett stort värde som presumtiv häckningslokal för arten.

Värdeomdöme

Delar av Nåttarö hyser mycket höga naturvärden. Värdet ligger främst i de orörda våtmarkerna och öns omfattande sandområden med särpräglad flora. Höga värden finns också knutna till gammal skog samt inslaget av sällsynta arter.

Friluftslivsvärden

Den norra viken, Östermarsfladen, är mycket välbesökt av båtar. Upp till 600 båtar per dygn kan ankra här vid högsäsong. Sandstränderna och övriga goda badstränder har gjort området populärt.

På nordvästra delen av ön finns en stugby med totalt 49 uthyrningsstugor. I anslutning till stugorna finns både en affär och campingplats. I Kvarnviken, alldeles väster om gården, finns en ångbåtsbrygga. Åtminstone fyra lite större badplatser med sandstrand finns på öns norra del. Från ångbåtsbryggan går det en väg upp mot Östermar och Östermarfladen. Väster om denna väg finns ett 25-tal avstyckade tomter, flertalet strandtomter. Bara enstaka av dessa har ianspråktagits.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att uthyrningsstugorna bör byggas om och fler byggas till. Gästbåtsbryggan bör byggas ut och upplåtelse ske för kiosk/servering.

Man föreslår vidare att en satsning bör ske på aktiviteter inom båtsport, fiske, kanoting och liknande.

Synpunkter

Så länge nybyggnationen förläggs i direkt anslutning till den befintliga uppstår ingen större konflikt med naturvårdsintressena. Strandområdena bör i största möjligaste mån hållas fri från exploatering, både med hänsyn till tillgänglighet och naturvärdena (bland annat sandfloran).

De mycket artrika och känsliga grundhavsområdena, särskilt Nåttaröfladen, kommer med all sannolikhet att påverkas negativt av utökat båtliv. Restriktioner bör tas fram för att minska störningarna. Även kanoting kan vara tillräckligt för att störa det känsliga fågellivet. Möjligen bör en alternativ plats för en ny brygga utses för att leda bort båtfolk från Nåttaröfladen.

Vandringsleder och eventuellt cykelleder skulle kunna utvecklas på ön

Bevarande av naturvärdena

Ängsholmens lövområden med lundvegetation är ett naturligt successionsled när öppnare kulturmarkers växner igen. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt vissa ingrepp som att glesa ut och hugga bort gran och trivallövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog. Skötselalternativet bör om möjligt prioriteras.

De gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på öarna utgör idag livsmiljö för en artrik lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå fria. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

Hällmarkstallskogarna borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Även de kvarvarande äldre barr-, bland- och sumpskogar samt de örtrika skogsområdena borde helt undantas från skogsbruk. Nyskapandet av död ved i dessa miljöer, tillsammans med den skogliga kontinuiteten, gynnar en lång rad naturskogs- och rödlistade arter. Dessa miljöer sammanfaller väl med de som är ekologiskt särskilt känsliga.

Sandområdena som hyser den mest sällsynta sandfloran bör följas upp och växterna inventeras regelbundet. Vid behov bör förstärkt skydd med naturvårdslagen övervägas, alternativt vissa skötselåtgärder sättas in i dessa sandområden.

Med tanke på öns särart, betydelse för friluftslivet, naturvärden och låga grad av exploatering bör förstärkt skydd för hela/merparten av ön med naturvårdslagen övervägas.

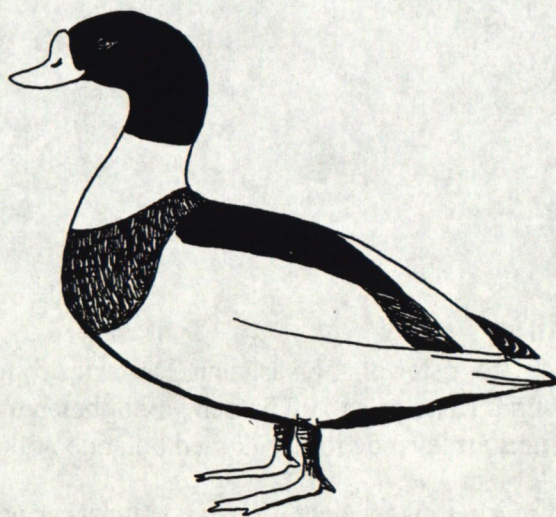
Sammanfattande värdering

Nåttarö utgör idag ett lättillgänglig friluftsområde med höga naturvärden. Denna tillgänglighet samt öns karaktär och ostördhet bör bestå. De avstyckade tomterna bör inte bebyggas och/eller privatiseras.

Öns mycket höga friluftslivsvärden kommer att öka om naturvärdena och miljöerna bevaras. Strövmöjligheterna och tillgängligheten bör bestå även framöver. Delar av skogen, främst kring stugbyn, bör skötas så att den görs mer tillgänglig och strövvänlig. I för täta och svårframkomliga skogspartier kan barrträd gallras bort och lövträd gynnas. Delar av ön ska inte göras mer tillgängliga utan få utvecklas mot opåverkade och ostörda områden.

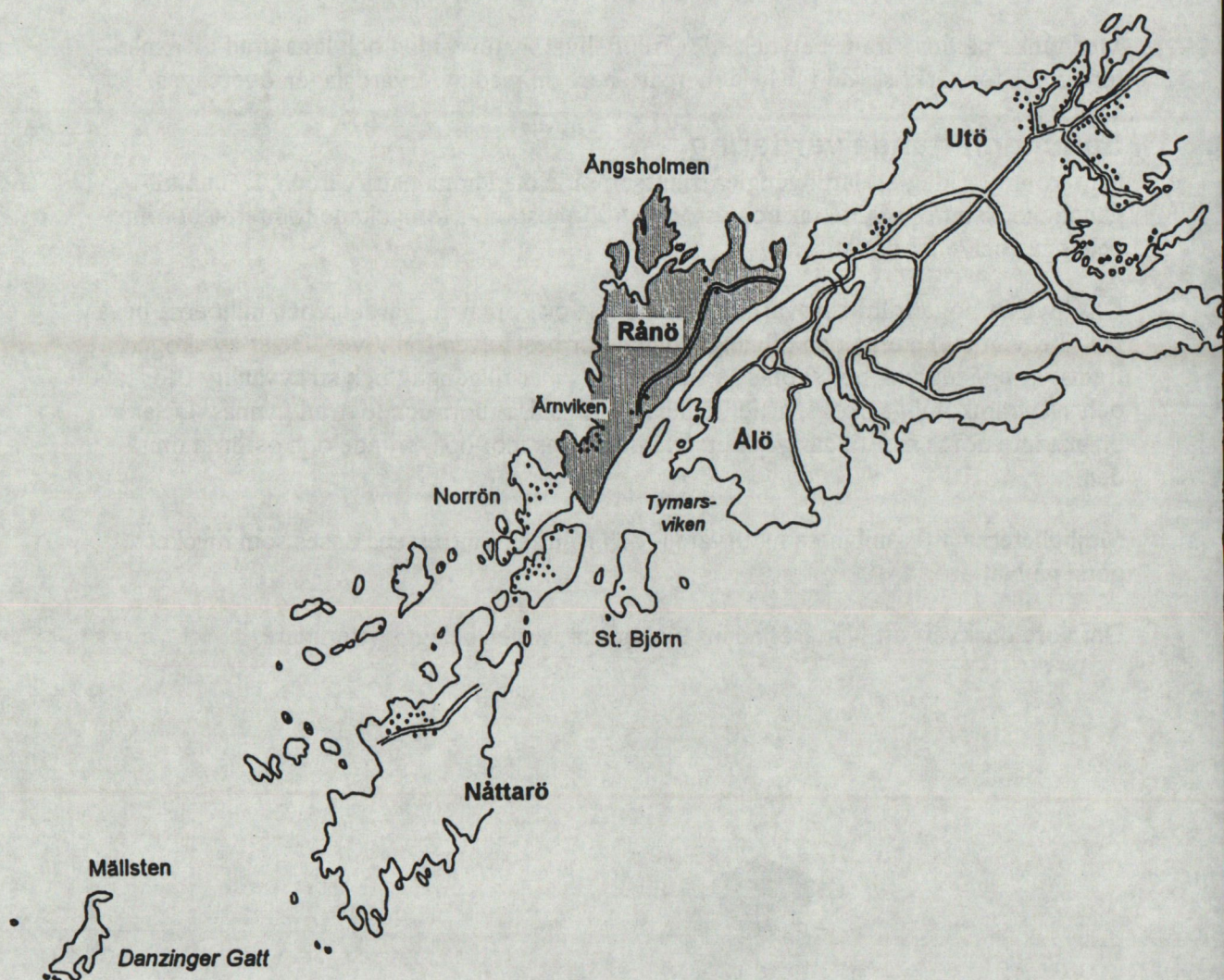
Möjligheterna att kombinera naturvårds- och friluftslivsintressena anses som mycket goda på Nåttarö.

Det vore önskvärt att Nåttaröfladens biologiska värden beläggs ytterligare.

Gravand

Rånö och Ängsholmen

Allmän beskrivning

Rånö ligger sydväst om Utö, öster om Nynäshamn. Det skiljs från Ålö i öster av det långa och smala Rånösund. Rånö är ca 500 ha och växtligheten utgörs till stor del av tallskog. Vid Rånö gård finns ett levande jordbruk med betande nötkreatur och får.

Så gott som hela ön är mycket mager och utgörs av hållmarker och sand, bevuxna med tallskog. Det finns vissa tecken på att också Rånös berggrund innehåller en del urkalk, men detta är osäkert. Vegetationen är hur som helst mycket fattig och hållmarkstallarna är "marväxta". På några ställen är skogen källpåverkad och det finns en del sumpskogspartier. Floran i dessa fuktstråk är frodigare med inslag av orkidéer och lundflora. Det skogsbruk som tidigare bedrivits på Rånö gör att andelen ungskog är relativt hög.

Direkt norr om Rånö ligger Ängsholmen, som till skillnad från huvudön är betydligt frodigare. Den senare är till stor del kulturpåverkad medan bara en mindre del av Rånö är uppodlad. De norra delarna av Ängsholmen är bergig och domineras av tallskog. De södra delarna domineras av en gles, olikåldrig ekskog. Terrängen är även här kuperad och bergknallar med tall och sänkor med klibbal finns också. I ekskogen finns utöver ek ett visst inslag av tall och gran. Av ekarna är de flesta medelgrova till grova. Av särskilt intresse är dock förekomsten av riktiga gammelekar, liksom gamla, metergrova eklågor i olika nedbrytningsstadier. Området har sannolikt mycket lång kontinuitet som ekhage.

Naturvärden

Rånö och Ängsholmen tillhör några av de få större öarna i Stockholms södra skärgård som ännu inte privatiserats och exploaterats. Bara detta är i sig något anmärkningsvärt och bevarandevärt.

Generellt kan Nåtårös skogsmark karakteriseras som skärgårdsskog med inslag av gammal hällmarkstallskog. Dessa naturtyper ska, enligt Naturvårdsverket, värdesättas mycket högt i naturvårdsarbete. Vidare utgör sandområden vid brackvatten en globalt sett mycket ovanlig miljö och hyser höga värden i ett svenskt perspektiv. Vid Ärnviken, på sydöstra Rånö, växer det ovanliga gräset vårtätel i sanden nära vattnet. En bit innanför Ärnviken finns också ett mycket rikt bestånd av orkidén spindelblomster (flera hundra exemplar) i ett litet kärr. Andra mer krävande örter som finns på Rånö är sårlåka, tandrot och lundbräken. Sydväst om Rånö gård finns en häckplats för fiskgjuse.

Bitvis finns gott om död ved i skogarna, även i äldre nedbrytningsstadier. På många håll ses tecken på en obruten kontinuitet av död ved. På hällmarkerna förekommer solbelyst torr tallved, vilket är värdefullt för många vedinsekter. Många naturskogsarter gynnas av kontinuitet av död ved och ostörd hydrologi. På hällarna växer bland annat den ovanliga växten vårklynne.

Få öar i skärgården torde ha så gott om gamla ekar som Rånö Ängsholme. Lavfloran på de gamla ekarna är mycket artrik med sällsynta och rödlistade arter som gammelekslav, grå skärelav och skuggorangelav. I de tidigare betade hagarna växer bland annat backglim, nattviol, jungfrulin och gullviva. Lövområdena hyser även ett rikt fågelliv. Den sällsynta och rödlistade sommargyllingen är påträffad flera gånger och vid något tillfälle gjordes troligen ett häckningsförsök.

I Ängsholmens lundmiljöer växer smånunneört, sårlåka, tandrot, spenört och vårärt. Nära stranden finns källört. Runt de två små våtmarker med gungflyn på Ängsholmen finns en sumpblandskog. I skogen växer spindelblomster och på gungflyna myggblomster och slokstarr.

Vissa områden är särskilt känsliga ur ekologisk synpunkt. På Rånö är det främst skogs-partier med god och kontinuerlig tillgång på död ved. På Ängsholmens är det områdena med gamla ädellövträd. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi. Även sandpartierna med ovanlig flora är att anse som känsliga. Här är inte slitage i första hand ett hot utan snarare igenväx-

ning. För att till exempel vårtåteln ska finnas kvar krävs en viss och regelbunden störning (till exempel människotramp!).

Både Rånö och Ängsholmen är mycket lämpliga häckningsöar för havsörn och har ett stort värde som presumtiv häckningslokaler för arten.

Värdeomdöme

Rånös storlek och variation vad gäller topografi och naturtyper gör ön mycket intressant från naturvårdssynpunkt. Ön har höga naturvärden knutna till de äldre skogspartierna och hållmarkstallarna. Sandområdena med den ovanliga sandfloran och förekomsten av vårtåtel är värda att uppmärksammas.

Ängsholmen har mycket höga naturvärden främst knutna till ädellövträden, de grova ekarna, fågelfaunan samt den anmärkningsvärda lavfloran. Även den betesgynnade floran har höga naturvärden.

Friluftslivsvärden

Ängsholmen och Rånö ingår i den del av skärgården som är av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Här finns strövvänlig natur, skyddade naturhamnar och fina badstränder. I nordväst finns naturhamnen Rånöhamn där det kan ligga upp till 200 båtar vid högsäsong.

Den allmänna bryggan finns vid Ärnviken på östra sidan av ön, där också affären ligger. De 34 uthyrningsstugorna ligger på öns västra sida vid badstranden Kvicksand. På ön finns också en tältplats, seglarläger samt möjlighet att hyra båt.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att fler stugor bör byggas till och att de befintliga byggs om. En ny gästbåtsbrygga bör byggas. Man föreslår vidare en satsning på aktiviteter inom kano-ting och fisketurer med fiskeguide. Båtuthyrning bör kunna ordnas, liksom upplåtelse för kiosk/servering.

Synpunkter

Rånö utgör idag ett lättillgänglig friluftsområde med höga naturvärden. Så länge nybyggnationen förläggs i direkt anslutning till den befintliga stugbyn uppstår ingen större konflikt med naturvårdsintressena. Strandområdena bör i största möjligaste mån hållas fria från exploatering, både med hänsyn till tillgänglighet och naturvärden.

Så länge båtsport i så stor omfattning som möjligt endast innefattar segling uppstår inga större konflikter med naturvårdsintressena. Däremot bör motorbåtstrafik försöka begränsas och lokaliseras till områden som ger upphov till så begränsade störningar som möjligt.

Vandringsleder och eventuellt cykelleder skulle kunna utvecklas på Rånö.

Bevarande av naturvärdena

De enstaka gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på Rånö utgör idag livsmiljö för en artrik lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå fria. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Under-

växande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

Om naturvärdena på Ängsholmen ska bevaras bör beteshävden bibehållas. En målsättning bör vara att hålla en gles, ljus och olikåldrig ekskog så att lavfloran har möjlighet att leva kvar. Att behålla fårbetet på ön skulle vara av värde från lavsynpunkt. På sikt kan sly, barrträd och igenväxning utgöra ett hot mot lavfloran.

Hällmarkstallskogarna borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Även de kvarvarande äldre barr-, bland- och sumpskogarna samt de örtrika skogsområdena borde helt undantas från skogsbruk. Nyskapandet av död ved i dessa miljöer, tillsammans med den skogliga kontinuiteten, gynnar en lång rad naturskogs- och rödlistade arter. Dessa miljöer sammanfaller väl med de som är ekologiskt särskilt känsliga.

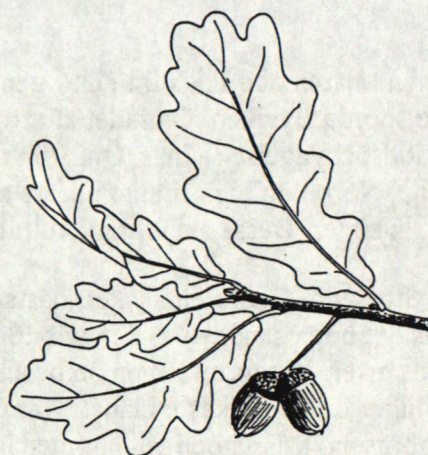
Sandområdena som hyser den mest sällsynta sandfloran bör följas upp och växterna inventeras regelbundet. Vid behov bör förstärkt skydd med naturvårdslagen övervägas, alternativt vissa skötselåtgärder sätts in i dessa sandområden.

Med tanke på Ängsholmens särart och mycket höga naturvärden bör, förutom återupptaget bete, förstärkt skydd med naturvårdslagen övervägas.

Sammanfattande värdering

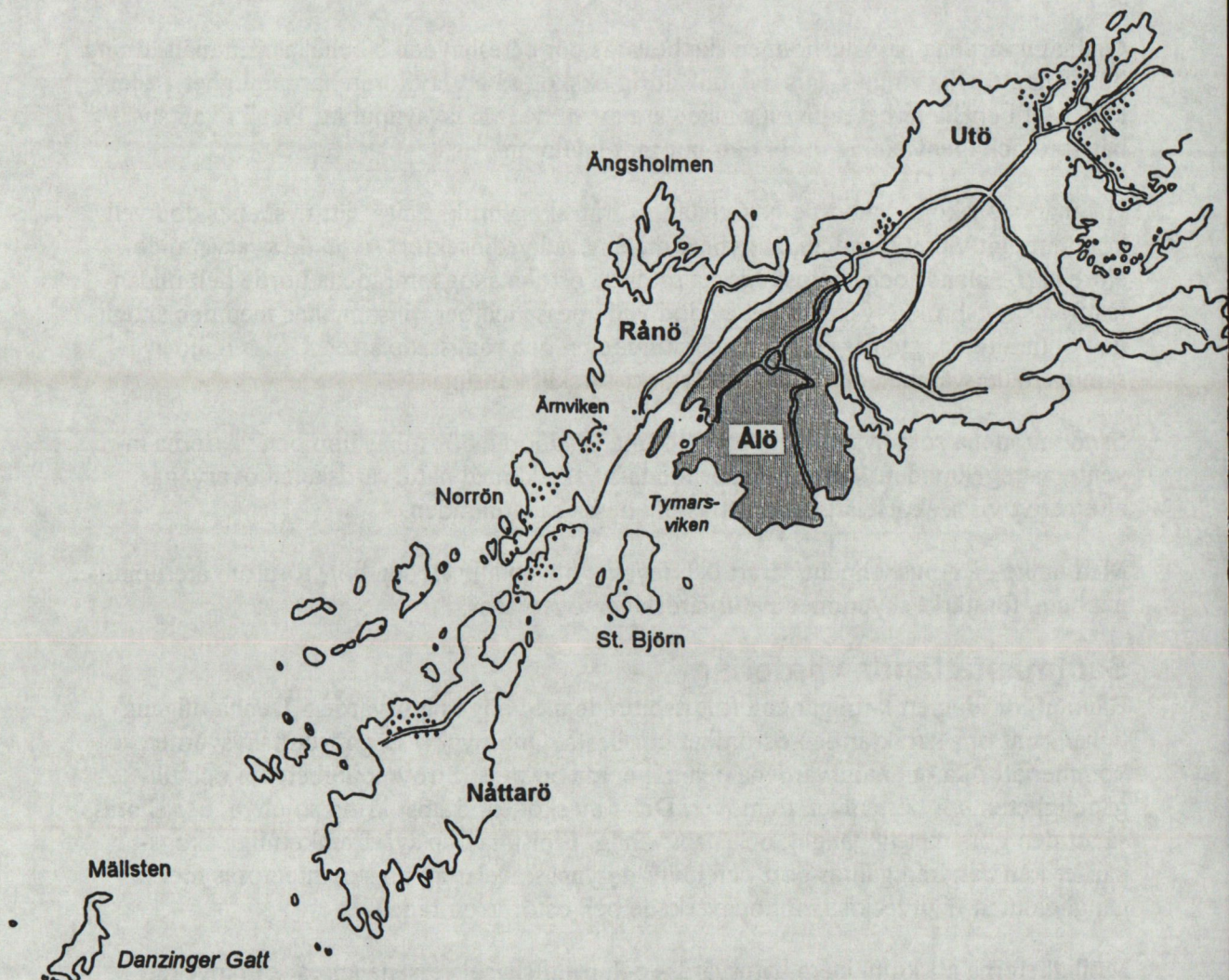
Rånö utgör idag ett lättillgänglig friluftsområde med höga naturvärden. Denna tillgänglighet samt öns karaktär och ostördhet bör bestå. Öns mycket höga friluftslivsvärden kommer att öka om naturvärdena och miljöerna bevaras. Strövmöjligheterna och tillgängligheten bör bestå även framöver. Delar av skogen, främst kring stugbyn, bör skötas så att den görs mer tillgänglig och strövvänlig. I för täta och svårframkomliga skogs-partier kan barrträd gallras bort och lövträd gynnas. Delar av ön ska inte göras mer tillgängliga utan få utvecklas mot opåverkade och ostörda områden.

Möjligheterna att kombinera naturvårds- och friluftslivsintressena anses som mycket goda på Rånö. På Ängsholmen bör naturvärdena prioriteras.

Ek
Quercus robur

Ålö

Allmän beskrivning

Ålö ligger rakt öster om Nynäshamn och skiljs från Utö genom det grunda sankområdet Ålsundet och den nästan avsnörda Byviken. Området är strövvänligt och ger ett orört intryck eftersom samlad fritidsbebyggelse saknas. Ön, som totalt är 550 ha, kan i stora drag delas in i två områden; "Norrskog" i norr som utgörs av en stor bergrygg, och skogsområdet "Söderskog" i söder. Dessa skiljs åt av kulturmarkerna kring Ålö gård.

Ålös främsta attraktion är Storsand. Det är en vacker, hästskeformad bukt med sandstrand. Invid stranden finns det höga sanddyner. Sandväxtfloran är ovanligt välutvecklad med flera anmärkningsvärda arter. Berggrunden på ön består bitvis av urkalk. Kalkhällarna strax öster om gården tillhör de blomrikaste i länet. Karaktärsarter är blodnäva, axveronika, grusbräcka, bergbräsma, krissla och vildlin, men inslag finns även av sällsyntare arter.

Vid Slangudd, norr om Tymarsviken, finns också kalkhällar. Floran liknar den ovan nämnda och inkluderar även den i länet sällsynta grussloken. På bergets nordsida mot Ålöfladen finns en nästan lodrät brant med sipperytor. Nedanför branten växer bland annat nästrot. Bergets södra sida som vätter mot alkärret vid Tymarsviken hyser en rasbrant med väldiga block, som bildar små grottor.

Huvuddelen av Ålö är barrskogsbevuxen. Trots en viss påverkan av extensivt skogsbruk finns mycket värdefull äldre skog spridd på hela ön. "Norrskog" är höglänt och består mest av hållmarker, medan "Söderskog", söder om Ålö gård, innehåller breda och flacka partier mellan branta klippstup och hållmarker. Norrskogs bergrygg domineras av hållmarkstallskog. Nedre delen är dock bevuxen med granskog. Den sydvästligaste udden, Brända bergen, utgörs av en imponerande brant. Så gott som hela Söderskog är ett vidsträckt och till stora delar stiglöst skogsområde.

Söderskog är ett mycket variationsrikt område med gammal hållmarkstallskog samt granskog med inslag av hassel, asp, al och björk som sträcker sig fläckvis efter bergens södra kant. De äldsta tallarna växer vid Kasthålsudd och är över 300 år. Bitvis är berget här mycket brant och nedanför branterna gör lågorna terrängen oframkomlig. Ett visst skogsbruk har bedrivits på ön, bland annat i de centrala delarna av Söderskog.

På Söderskog ryms också ovanligt mycket fuktig skog och sumpskog; allt från alkärr till gransumpskog och tallsumpskog. Dessa miljöer är påtagligt luckiga med riklig granförnyring och utpräglad åldersspridning bland träden. I en sänka mellan bergen växer ned mot Tymarsviken en sumpartad granskog med kalkpåverkad flora. I norra och södra änden finns artrika alkärr. I ett litet rikkärr i skogen mellan gården och Storsand växer gräsull och snip, vilka båda är kalkgynnade.

På Kinnekulles västra sluttning och ner mot ängsmarkerna växer en bård av hassel. En del grova askar förekommer också. I floran märks ymnigt med kalkgynnade örter som underviol, tandrot, sårläka och vårärt. På öns centrala delar, runt Ålö gård, finns gammal inägomark. Sydost om gården övergår odlingsmarken i en sank, tidvis vattenfylld våtmark. De ringlande grusvägarna ner mot Ålö gård ligger mitt i ett kulturlandskap. Sydost om gården växer en lindallé med medelålders lindar. Gårdsplanen i sig har en intressant flora av kulturväxter.

Naturvärden

Ålö tillhör en av de få större öarna i Stockholms södra skärgård som ännu inte privatiserats och exploaterats. Bara detta är i sig något anmärkningsvärt och bevarandevärt.

Kalkhällarna på Ålö, främst kring gården, tillhör de blomrikaste i länet med inslag av sällsyntare arter som murruta, monke, Adam och Eva och grusslok. Svartoxbär växer här på sin enda kända förekomst i södra skärgården. Kalkklipporna utgör även livsmiljö för ett stort antal värmeälskande insekter. Den starkt hotade apollofjärilen finns på ön och det är mycket troligt att även andra rödlistade fjärilar finns här.

En av de mest speciella miljöerna på ön är sandområdena, framför allt Storsand. På sanddynerna vid Storsand växer en rad ovanliga växter, till exempel strandvial, vejde, saltarv, sandstarr, sommarvicker, marviol och det i länet mycket sällsynta sandröret. I tallstrand-

skogen som ligger innanför sanddynerna finns också ett stort bestånd med den allt ovanligare och rödlistade växten ryl.

Den ställvis rika floran i skogen innehåller arter som myska, långsvingel och lundslok. I framför allt den nordliga delen av granskogen är floran mycket örtrik med bland annat nästrot, skogsnycklar, tandrot och mycket gott om såråka. I alkärren växer ett flertal växter som är typiska i naturskog, bland annat strutbräken, skärmstarr och dvärghäxört. Inslaget av äldre lövträd har gett upphov till en mångskiftande lavflora med ovanligare inslag som hjälmbrosklav, rännformig brosklav och silverlav.

Bitvis finns gott om död ved i skogarna, även i äldre nedbrytningsstadier. På många håll ses tecken på en obruten kontinuitet av död ved. På hällmarkerna förekommer solbelyst torr tallved, vilket är värdefullt för många vedinsekter. Många naturskogsarter gynnas av kontinuitet av död ved och ostörd hydrologi.

Ryl, idegran, ögonpyrola, paddfot, hjälmbrosklav, rännformig brosklav och silverlav är några av de rödlistade växter som påträffats på ön. Ytterligare ett antal arter som är sällsynta utan att vara rödlistade har också påträffats.

I skogen häckar duvhök regelbundet. Berguv är påträffad på Ålö och miljön med de branta stupen och varierande topografin får anses som mycket lämplig för arten. Ålö är mycket lämplig också för havsörn och har ett stort värde som presumtiv häckningslokal för båda dessa stora rovfåglar. I våtmarkerna på öns södra del är både vattenrall och trana påträffade i häckningstid. Av djurarterna är duvhök, berguv, trana och apollofjäril rödlistade.

Generellt kan Ålös skogsmark karakteriseras som skärgårdsskog med barnnaturskog, örtgranskog, sumpskog och skog med ädellövträd. Dessa naturtyper ska, enligt Naturvårdsverket, värdesättas mycket högt i naturvårdsarbete. Vidare utgör urkalkområdena en globalt sett mycket ovanlig förekomst och är med tanke på den säregna faunan och floran klart skyddsvärd.

Ålös ekologiskt särskilt känsliga områden är främst sumpskogar, skogar med god och kontinuerlig tillgång på död ved samt områden med gamla ädellövträd. Skogarna är känsliga för skogliga ingrepp som avverkning, dikning och "städning" av död ved. Äldre ädellövträd är ofta livsmiljö för många andra växt- och djurarter. Här är det ekologiska samspelet mellan arterna och deras livsmiljö känsligt för till exempel beskuggning eller ändrad hydrologi.

Även de exponerade sandfälten är att anse som ekologiskt känsliga. Här är inte slitage i första hand ett hot utan snarare igenväxning. För att den exklusiva sandfloran ska finnas kvar krävs en viss och regelbunden störning (till exempel människotramp!).

Värdeomdöme

Ålös storlek och variation vad gäller topografi och naturtyper gör den mycket intressant från naturvårdssynpunkt. Ålö har mycket höga naturvärden knutna till den variationsrika och bitvis gamla barrskogen, sumpskog, kalkberggrund, hällmarkstallskog samt örtrika skogar och lundmiljöer med gamla lövträd.

De i terrängen lägre liggande, grandominerade skogarna har goda förutsättningar att utvecklas mot naturskog med stor rikedom på död ved.

Friluftslivsvärden

Ålö ingår i den del av skärgården som är av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Området är strövvänligt och ger ett orört och ursprungligt intryck eftersom samlad fritidsbebyggelse saknas helt. Goda möjligheter finns till bad och strövande. Sandstränderna i sydost och den skyddade naturhamnen Ålafladen på sydvästra delen av ön är mycket välbesökta av fritidsbåtar.

På ön finns flera sandstränder, av vilka Storsand är den mest besökta. En bro leder i norr över till Utö. Det finns en stuga för korttidsuthyrning och sommartid ordnas ridning med islandshästar. Därutöver finns en ångbåtsbrygga.

Utveckling av friluftslivet

Stockholms Stad föreslår att fler stugor för korttidsuthyrning bör byggas ("bondgårdssemester"). Man föreslår vidare att en satsning bör ske på aktiviteter inom kanotning och fisketurer med fiskeguide. Båtuthyrning bör kunna ordnas, liksom upplåtelse för kiosk/servering.

Synpunkter

Ålö utgör idag ett lättillgängligt friluftsområde med mycket höga naturvärden. I och med att ön tillhör en av skärgårdens få öar som, förutom Ålö gård, så gott som saknar ytterligare bebyggelse ger den ett orört och ursprungligt intryck.

För att bibehålla denna tillgänglighet och orördhet vore det önskvärt att ingen ytterligare exploatering kom till stånd. Då det finns anläggningar för friluftslivet (stugbyar) på flera av de intilliggande öarna; Utö, Rånö och Nåttarö, känns det inte motiverat att även "exploatera" Ålö. Det är dessutom mycket lätt att ta sig mellan öarna.

Så länge båtsport i så stor omfattning som möjligt endast innefattar segling uppstår inga större konflikter med naturvårdsintressena. Däremot bör motorbåtstrafik försöka begränsas och lokaliseras till områden som ger upphov till så begränsade störningar som möjligt.

Vandringsleder och eventuellt cykelleder skulle kunna utvecklas på ön.

Bevarande av naturvärdena

Lundområdena kring Kinnekulle är ett naturligt successionsled när öppnare kulturmarkers växer igen. Miljön som sådan är mycket artrik men troligen relativt kortlivad. För att bibehålla miljön krävs på sikt vissa ingrepp som att glesa ut och hugga bort gran och triviallövträd. Alternativt låter man den naturligt och utan ingrepp få övergå i blandskog och senare utvecklas mot granskog. Skötselalternativet bör om möjligt prioriteras.

De gamla lövträden, främst ädellöv, som finns spridda på öarna utgör idag livsmiljö för en artrik lavflora. Ädellövträden i de öppna markerna behöver vårdas och få stå fria. De gamla lövträden i lundarna och i annan skogsmark bör även de friställas. Underväxande träd och skuggande granar behöver hållas efter för att trädens betydelse för lavar och insekter ska bestå.

Hällmarkstallskogarna, bland annat hela Norrskog, borde helt undantas från skogsbruk. På så sätt nyskapas död ved kontinuerligt vilket bland annat gynnar en lång rad vedinsekter. Även de kvarvarande äldre barr-, bland- och sumpskogar samt de örtrika skogsområdena borde helt undantas från skogsbruk. Nyskapandet av död ved i dessa miljöer, tillsammans med den skogliga kontinuiteten, gynnar en lång rad naturskogs- och rödlistade arter. Dessa miljöer sammanfaller väl med de som är ekologiskt särskilt känsliga. Den skugggynnade floran nedanför bergsbranterna samt i granskogen skulle missgynnas starkt av ingrepp.

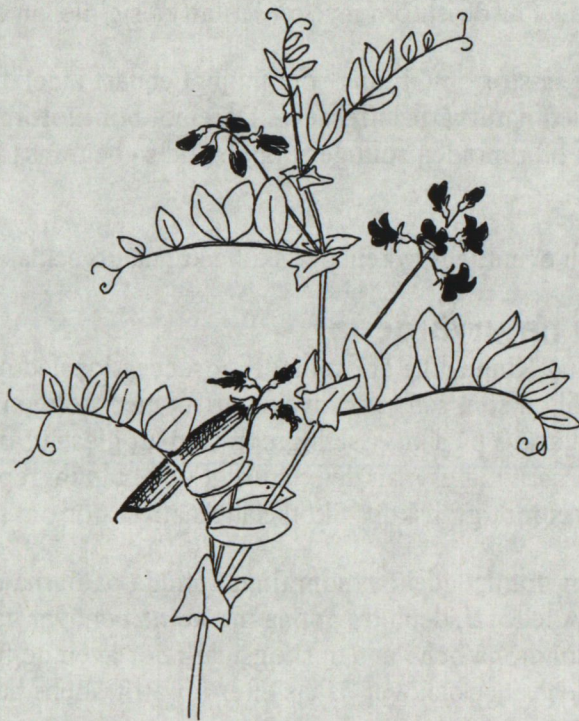
Sandområdena som hyser den mest sällsynta sandfloran bör följas upp och växterna inventeras regelbundet. Vid behov bör förstärkt skydd med naturvårdslagen övervägas, alternativt vissa skötselåtgärder sättas in i dessa sandområden.

Kalkhällarna med sin säregna och skyddsvärda flora och insektsfauna kommer troligen naturligt att förbli öppna. Inget skogsbruk får förekomma på kalkhällarna. Miljöerna bör, liksom med sandmiljön, följas upp. Finner man att det sker en igenväxning bör vissa riktade skötselåtgärder sättas in.

Med tanke på öns särart, mycket höga naturvärden, betydelse för friluftslivet och låga grad av exploatering bör förstärkt skydd för hela av ön med naturvårdslagen övervägas.

Sammanfattande värdering

Möjligheterna att kombinera naturvårds- och friluftslivsintressena anses som goda på Ålö. Det är dock, som nämnts ovan, inte motiverat att bygga ut med anläggningar/stugor för det rörliga friluftslivet. Denna utbyggnad föreslås, om det blir aktuellt, istället ske på de omkringliggande öarna Rånö och Nåttarö.

Strandvial
Lathyrus japonica var. *maritimus*

Källförteckning

Litteratur

- Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red) 1996: Rödlistade ryggradsdjur i Sverige - Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Andersson, K. & Edfjäll S. 1980: Ålö, Rånö, Nåttarö; Naturinventering i Stockholms skärgård. Tekniska högskolan Stockholm, inst. Kulturteknik sekt. Lantmåteri.
- Anderson, R., Aronsson, M., Hallingbäck, T., Ingelög, T. & Thor, G (red) 1993: Floravård i jordbrukslandskapet - skyddsvärda växter. Databanken för hotade arter/SBT-förlaget, Lund.
- Aronsson, M., Hallingbäck, T. & Mattson, J.-E. (red) 1995: Rödlistade växter i Sverige 1995. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Collinder, P., Haglund, A. & Kloth, J.-E. (red) 1994: Naturen i Stockholms län. Ekologigruppen, Stockholm.
- Dal, B. 1978: Fjärilar i naturen, del 1. W&W.
- Degelius, G. 1943: Några lavar från Nämndö och angränsande öar i Stockholms skärgårds barr-skogsregion. Särtryck ur Svensk botanisk tidskrift, Uppsala.
- Ehnström, B., Gärdenfors, U. & Lindelöw, Å. 1993: Rödlistade evertebrater i Sverige 1993. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Gustafsson, L., Ingelög, T. & Thor, G Floravård i skogsbruket del 2 - artdel. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, T. 1995: Ekologisk katalog för lavar 1995. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Jansson, M. 1996: Utdrag ur Lidö, naturinventering med skydd- och skötselöslag. Norrtälje kommun.
- Karlén, I. 1996: Utdrag ur Sörmlandsflora-inventeringen
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1996: Naturvårdskatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1-2, 1993.
- Länsstyrelsen i Stockholms län. 1993: Ängar och hagar klass 1-3, delen om Värmdö. Länsstyrelsen. Rapport 1993:18
- Stighäll, C. (red) 1992: Vårt att se i Roslagens natur. Bonnier.
- Stockholms Stad, 1994: Friluftsområden på Stadens lantegendomar - områdesbeskrivningar. Gatu- och fastighetskontoret, Stockholm.
- Stockholms Stad, (okänt tryckår): Skötselprogram för Stockholms lantegendomar. Stockholms fastighetskontor, Stockholm.
- Wanntorp H.-G. 1992: Midsommar med Aira. Daphne (Medlemsblad för Botaniska sällskapet i Stockholm) nr 2, 1992.

Muntliga källor

Mora Aronsson. Artdatabanken, Uppsala. Uppgifter om lavar

Bengt Ehnström: Insekter främst skalbaggar

Egon Enocksson: Allmänt Rånö, Nåttarö, Gålö

Britt Forsén: Nåttarö, Gålö

Mats Gothnier: Fåglar Ålö, Nåttarö, Rånö Ängsholme

Lars Imby: Fjärilar

Lars-Åke Janzon: Apollofjäril

Per-Ola Karis: Kärlväxter Finnhamn

Mats Nordin: Lavar Lidö

Torbjörn Peterson: Kärlväxter och insekter Grinda, Finnhamn

Richard Sundin: Lavar och Kärlväxter Nämndö

Torbjörn Sundberg: Växter och hasselsnok, Grinda, Finnhamn

Hans-Erik Wanntorp: Kärlväxter Nåttarö, Rånö, Ålö, Nämndö och Gålö

Teckningar och kartor: Christina Fagergren

Länsstyrelsens A- och U-serie:

A= allmänt om Länsstyrelsen U=underlagsmaterial

Tidigare utkomna under 1996 och 1997

1996:

- A:01 Säkerhetsinstruktion för Länsstyrelsen i Stockholms län, *beredskaps- och räddningsenheten*
- U:02 Öppen- och mellanvårdsprojekt i Stockholms län, *socialenheten*
- U:03 Inspektion, Roslagens polismästardistrikt, *polisinspektionsenheten*
- A:04 Anslagsframställan, *ekonomienheten*
- A:05 Delårsrapport 1 juli - 31 december 1995, *ekonomienheten*
- U:06 Stockholms skärgård, en redovisning till Miljövårdsberedningen, *planenheten och miljövårdsenheten*
- U:07 Den ekonomiska brottligheten i Stockholms län
- U:08 Miljö på väg, sammanställning av remissvar, *planenheten*
- A:09 Översyn av administrativa rutiner på Länsstyrelsen
- A:10 Att jobba på tvären kan löna sig i längden
- U:11 Inspektion, Västerorts polismästardistrikt, *polisinspektionsenheten*
- U:12 Trikloretylet - avveckling med förhinder, *miljövårdsenheten*
- U:13 Vart tar gymnasieeleverna vägen? *enheten för regional utveckling*
- U:14 Inspektion, Söderorts polismästardistrikt, *polisinspektionsenheten*
- U:15 Regionala spridningsbilder av kväveoxider, ozon och kolväten, *miljövårdsenheten*
- U:16 Mellersta skärgårdens natur- och kulturvärden, (*planenheten*)
- A:17 Delårsrapport 1 juli 1995 - 30 juni 1996, *ekonomienheten*
- U:18 Med kvinnlig distans II, *jämställdhetsexperten*
- U:19 Nya principer för kommunikationsplaneringen, *planenheten*
- U:20 Luftföroreningar i mellersta Sverige, *miljövårdsenheten*
- U:21 Kommunrapport Botkyrka, *enheten för regional utveckling*
- U:22 Kommunrapport Södertälje, *enheten för regional utveckling*
- U:23 Kommunrapport Salem, *enheten för regional utveckling*
- U:24 Kommunrapport Huddinge, *enheten för regional utveckling*
- U:25 Kommunrapport Haninge, *enheten för regional utveckling*
- U:26 Kommunrapport Tyresö, *enheten för regional utveckling*
- U:27 Kommunrapport Nynäshamn, *enheten för regional utveckling*
- U:28 Ny kurs i trafikpolitiken, *planenheten*
- U:29 Samverkan mot öster, del 2, *enheten för regional utveckling*
- U:30 Samverkan mellan högskola och näringsliv, *enheten för regional utveckling*
- U:31 Bällstaån, *miljövårdsenheten*
- U:32 Översiktsplanen som beslutsunderlag, *planenheten*
- U:33 Inspektion, City polismästardistrikt, *polisinspektionsenheten*

1997

- U:01 Våtmarksinventering i Stockholms län, *miljövårdsenheten*
- A:02 Direktiv för verksamheten 1997 samt budget, *länsledningen*
- A:03 Årsredovisning, 1 juli 1995-31 december 1996, *ekonomienheten*
- U:04 Förslag till miljömål för Stockholms län, underlag till miljövårdsprogram -97, *miljövårdsenheten*
- U:05 Vattnet mellan kommunerna, *planenheten*
- U:06 Ekologiskt särskilt känsliga områden, *planenheten*
- A:07 Handlingsplan för arbetsmiljökommittén 1997, *personalenheten*
- U:08 Stockholms Stads skärgårdsinnehav, *miljövårdsenheten*